

Handicaporganisationer er også for etniske minoriteter

Skrevet af: Benedikte Møller Kristensen, SUMH

Indholdsfortegnelse

Introduktion..... 5

Projektets baggrund	7
Anbefalinger til handicaporganisationer, fagfolk, kommuner og regeringen	8

Kapitel et: Mangfoldige handicapsyn..... 11

Etniske minoriteter med handicap – hvem er de?	11
Mellemøstlige traditioner, Islam og handicap: En skam, en prøve eller en tilfældighed?	12
Unge med handicap	14
Forældre til børn med handicap	17
Førstegenerationsindvandrere med handicap	21

Kapitel to: Inklusion af etniske minoriteter i handicaporganisationerne..... 25

Medlemskab er muligheder	25
Barrierer for medlemskab	27
Inspiration til inklusion	33

Kapitel tre: Projekterfaringer.....41

Evalueringsprojekt "Handicaporganisationer for alle – også etniske

minoriteter"	41
Formål, succeskriterier og målgrupper.....	41
Projektets deltagere	42
Dialogmøder: En metode til at indsamle og sprede viden	42

Fase 1: Indsamling af viden blandt målgrupperne	43
Første fase af dialogmøder med etniske minoriteter	43
Første fase af dialogmøder med handicaporganisationer	44
Første fase af dialogmøder med fagfolk.....	45

Fase 2: Udvikling af informationsmateriale og brobygning mellem målgrupperne	46
Tiltag på baggrund af projektets første fase	46
Anden fase af dialogmøder: Tematiske dialogmøder	51

Fase 3: Spredning og forankring af viden blandt målgrupperne	52
Tredje fase af dialogmøder med etniske minoriteter.....	52
Tredje fase af dialogmøder med handicaporganisationer	53
Tredje fase af dialogmøder med fagfolk	54
Samlet konklusion på projektet.....	54

Indhold i kapitlerne

Kapitel et: Mangfoldige handicapsyn

Læs om hvordan etniske minoriteter opfatter og oplever livet med et handicap i Danmark: Hvordan betragter mennesker med en muslimsk mellemøstlig baggrund handicap og hvilke særlige problematikker står unge etniske minoriteter, voksne førstegenerationsindvandrere og etniske minoritetsforældre overfor når de har et handicap eller når de får et barn med handicap?

Kapitel to: Inklusion af etniske minoriteter i handicaporganisationerne

Læs om mulighederne for inddragelse af etniske minoriteter i handicaporganisationerne herunder: Hvordan medlemskab af en handicaporganisation kan udfordre isolation og sikre inklusion af etniske minoriteter, hvorfor kun få medlemmer af handicaporganisationerne har en anden etnisk baggrund end dansk og hvad der skal til for at hverve og fastholde medlemmer med etnisk minoritetsbaggrund.

Kapitel 3: Projekterfaringer

Indeholder en evaluering af projektets arbejde med inklusion af etniske minoriteter, med en beskrivelse af projektets resultater, som kan anvendes til inspiration til fremtidige projekter rettet mod etniske minoriteter.

Indholdsfortegnelse artikler

Islams syn på handicap.....	13
I Ungdomskredsen var der folk som mig.....	16
Min tro hjalp mig.....	19
Det handler om at skabe tillid.....	22
Vi vil gøre en forskel: Om samarbejdet mellem Friluftsskolen og ungdomshandicaporganisationer.....	26
Mine børn er en gave.....	29
Der er et stort behov: Inklusion i Landsforeningen Autisme.....	35
Jeg vil give piger med etnisk minoritetsbaggrund en mulighed.....	36
Det kan lade sig gøre: Om arbejdet med inklusion i Spastikerforeningens Ungdom.....	38

Introduktion

“Det er utroligt inspirerende at være i en handicaporganisation. Det er stedet, hvor man kan møde mennesker, der knapt nok kan trække vejret og alligevel er advokater. Sådan nogle ting inspirerer til, at man selv kan overvinde negative tanker - at man kan tænke, jeg kan godt uddanne mig, selvom jeg har et handicap”.

Ricardo, chilensk flygtning

Alt for mange mennesker med etnisk minoritetsbaggrund og handicap er isolerede og marginaliserede, fordi de mangler viden om mulighederne for mennesker med handicap i Danmark. Samtidig har SUMHs projekt "Handicaporganisationer for alle - også etniske minoriteter" vist, at medlemskab af en handicaporganisation kan udfordre denne marginalisering. De nye medlemmer kommer dog ikke af sig selv, derfor er det vigtigt, at de enkelte organisationer gør en aktiv indsats for inklusion af etniske minoriteter.

Den væsentligste kontakt til det omgivende samfund er for mange etniske minoriteter med handicap mødet med sygehusvæsenet, kommuner og andre offentlige instanser. Mødet med fagfolk på handicapområdet er således altafgørende for den enkeltes kendskab til mulighederne for social og faglig støtte og netværk i handicaporganisationerne specifikt og i samfundet generelt.

En indsats fra handicaporganisationer og fagfolk kan dog ikke stå alene, hvis vi ønsker at inkludere også de mere marginaliserede grupper af etniske minoriteter med handicap i det danske samfund. Flygtningen med krigstraumer, den midaldrende kvinde der har gigt og er analfabet og den enlige mor, der har to børn med handicap og er på starthjælp, har det til fælles at helt basale økonomiske og sociale barrierer ofte forhindrer dem i at leve et aktivt medborgerskab med foreningsdeltagelse, uddannelse, arbejde etc. SUMH mener derfor, at der er behov for en øget social indsats for etniske minoriteter med handicap både fra handicaporganisationerne, etniske minoritetsforeninger og fra statslig og kommunal side.

Rapporten er en erfaringsopsamling på projekt "Handicaporganisationer for alle - også etniske minoriteter", der blev iværksat i juli 2007 og sluttede juli 2009. Projektet er blevet gennemført af Sammenslutningen af Unge Med Handicap (SUMH) for midler fra Velfærdsministeriets SATS-pulje. Det er vores håb, at projektets erfaringer kan inspirere til en mere samlet indsats for inklusion af etniske minoriteter med handicap. Derfor er rapporten opbygget således, at den indeholder anbefalinger målrettet folketingspolitikere, kommunalpolitikere, fagfolk på handicapområdet og frivillige og ansatte i indvandrerorganisationer og handicaporganisationer.

Kapitel et sætter fokus på etniske minoriteters opfattelser og oplevelser af livet med et handicap i Danmark; kapitel to beskriver barrierer og behov for medlemskab samt indeholder konkrete anbefalinger om hvordan handicaporganisationer, fagfolk, kommuner og politikere kan sikre inklusion af etniske minoriteter med handicap i handicaporganisationerne specifikt og i organisationerne generelt; kapitel tre indeholder en samlet beskrivelse og evaluering af projektet. I rapporten er en række af projektets artikler om etnicitet, handicap og handicaporganisationer løbende inkluderet for at give personlige og praktiske eksempler på problematikker og muligheder for inklusion.

Projektets baggrund

Mange etniske minoriteter med handicap og deres pårørende er dobbelt-marginaliserede, fordi de både kæmper med de barrierer, der opstår med et handicap og de sproglige og forståelsesmæssige udfordringer, der følger af at have en anden etnisk baggrund end dansk. Samtidig viser erfaringen, at medlemskab af en handicaporganisation kan give den viden og de netværk, der skal til for at udfordre marginalisering og sikre inddragelse i det omgivende samfund. Derfor var formålet med SUMHS projekt "Handicaporganisationer for alle - også etniske minoriteter" at bane vejen for inklusion af etniske minoriteter i handicaporganisationerne (primært SUMH og DHs 45 medlemsorganisationer).

Behovet for en særlig indsats for inklusion af medlemmer med etnisk minoritetsbaggrund var tydeligt, da projektet lavede en undersøgelse af medlemsfordeling i forhold til etnicitet i efteråret 2007. Undersøgelsen viste, at kun knap 1% af medlemmerne havde etnisk minoritetsbaggrund, mens 8% af befolkningen havde etnisk minoritetsbaggrund. Samtidig gav organisationerne udtryk for, at de ønskede at inkludere nye medlemmer med etnisk minoritetsbaggrund, men generelt manglede viden omkring hvervning og fastholdelse af denne medlemsgruppe.

Viden omkring handicaporganisationerne var også meget sparsom blandt etniske minoriteter med handicap og blandt de få der var medlemmer var det som oftest en anbefaling fra en sagsbehandler, sygeplejerske eller anden fagperson, som havde åbnet deres øjne for handicaporganisationerne. Dialogen mellem det enkelte menneske med etnisk minoritetsbaggrund og fagpersoner er således afgørende for den enkeltes viden om mulighederne for støtte og kompensation ved handicap. En viden der ikke altid bliver videregivet, fordi mange fagpersoner formoder, at etniske minoriteter i mindre grad end etniske danskere har interesse i at deltage i handicaporganisationernes tilbud.

På baggrund af dette iværksatte projekt "Handicaporganisationer for alle - også etniske minoriteter" en informations- og holdningsbearbejdende kampagne blandt etniske minoriteter, handicaporganisationerne (DH og SUMHs i alt 45 medlemsorganisationer) samt fagfolk på handicapområdet, ved at:

- 1. Formidle viden til etniske minoriteter med handicap og deres pårørende om eksistensen af og mulighederne i de danske handicaporganisationer (vidensmål).**
- 2. Ruste handicaporganisationerne til at modtage nye medlemmer med etnisk minoritetsbaggrund (videns- og holdningsmål).**
- 3. Geare fagfolk på handicapområdet (sagsbehandlere, sygeplejersker, socialpædagoger etc.) til at informere etniske minoriteter med handicap om mulighederne i handicaporganisationerne (videns- og adfærdsmål).**

Projektets målgrupper

Etniske minoriteter med handicap og deres pårørende

Handicaporganisationer (DH og SUMHs i alt 45 medlemsorganisationer)

Social-, sundheds- og skolesystemet på handicapområdet, herunder fagfolk på handicapområdet (sagsbehandlere, sygeplejersker, lærere etc.)

Anbefalinger til handicaporganisationer

Fokuser på muligheder og ikke begrænsninger

Vær opmærksom på at små tiltag, såsom at inkludere billeder af medlemmer med etnisk minoritetsbaggrund, kan gøre en stor forskel.

Giv plads til mangfoldighed

Gør ikke et stort problem ud af at nogen bærer tørklæde, ikke spiser svinekød eller drikker alkohol. Signaler derimod at organisationen har plads til forskellighed.

Synlighed

Opsøg indvandrerforeninger, skoler og socialcentre og oplys om at organisationen er åben for at inkludere nye medlemmer med etnisk minoritetsbaggrund.

Velkomst

Tag højde for, at mange etniske minoriteter kommer fra kulturer med en mere formel omgangstone end den danske. Arranger derfor mere formelle velkomstmøder, hvor de nye medlemmer introduceres til organisationen.

Klar formidling skaber tillid

Vær opmærksom på, at mange etniske minoriteter kun har begrænset viden om det danske foreningsliv. Forsøg at formulere alle de forhold der knytter sig til foreningen - såsom aktiviteter, tid, sted, pris m.m. på en enkel og klar måde. Erfaringen viser nemlig, at det skaber tillid og interesse at foreningen skaber klare rammer.

Vær opmærksom på målgruppens behov

Signalet i informationsmaterialet må afstemmes efter målgruppens

behov og ønsker. Mange unge etniske minoriteter ønsker at deltage i en forening for at møde ligesindede og få et netværk, mens tendensen er at voksne etniske minoriteter med handicap og forældre til børn med handicap i højere grad er interesseret i den professionelle viden og rådgivning som organisationerne tilbyder deres medlemmer.

Sprog

Oversæt evt. en del af hjemmesiden til fremmedsprog. Anvend gerne billeder og film, der ofte taler klarere end det skrevne ord.

Mentorer og rollemodeller

Anvend medlemmer med etnisk minoritetsbaggrund som rollemodeller/mentorer i rekrutteringen og fastholdelsen af nye medlemmer.

Inkludér familien

Vær opmærksom på, at mange mennesker med etnisk minoritetsbaggrund kommer fra mere familiebaserede samfund end det danske. Overvej derfor, hvorvidt det nye medlems familie kan deltage i organisationens aktiviteter.

Anbefalinger til fagfolk

Vær opmærksom på at mange etniske minoriteter mangler viden om mulighederne for mennesker med handicap i Danmark. Forklar og konkretiser komplicerede begreber, såsom kompensation, hjælperordning, merudgift etc.

Informér om mulighederne for netværk og støtte i handicaporganisationerne.

Vær opmærksom på at handicaporganisationerne kan supplere de offentlige tilbud

Erfaringen viser at medlemskab giver etniske minoriteter nyt mod på tilværelsen, nye redskaber til at håndtere eget handicap og udnytte eget potentiale. Ønsker du at skabe muligheder for etniske minoriteter med handicap, så brug hjemmesiden www.h-f-a.dk. På siden kan du finde information omkring den støtte handicaporganisationerne tilbyder etniske minoriteter med handicap og printe materiale om organisationerne til dine brugere med etnisk minoritetsbaggrund:

- En kort generel beskrivelse, på syv forskellige fremmedsprog, af hvad en handicaporganisation er og hvad organisationernes tilbyder deres medlemmer
- Korte og konkrete beskrivelser af 45 handicaporganisationerne; hvad de tilbyder deres medlemmer, hvad det koster at være medlem, kontakt-info etc.
- Medlemmernes historier, hvor etniske minoriteter fortæller om deres liv med et handicap før og efter medlemskab af en handicaporganisation.

Anbefalinger til kommuner

Ønsker man som kommune at sikre ligebehandling af etniske danskere med handicap og etniske minoriteter med handicap er det nødvendigt at lave en særlig indsats for sidstnævnte. Tiltag der kan sikre ligestilling er:

- En samlet, konkret og mere simpel præsentation af kommunen og dens indsats og tilbud på handicap området, fx gennem informations materiale og hjemmeside på fremmedsprog.
- En mere forenklet sagsbehandling med en primær sagsbehandler og løbende opfølgning af den enkeltes sag.
- Ekstra tid til sagsbehandling af udsatte borgere, såsom etniske minoriteter med handicap og deres pårørende. I og med at denne gruppe mangler forhåndsviden om det danske system og ofte kun

har begrænset viden om egen handicap/diagnose kræves der ekstra tid for at sikre sagsbehandlingens kvalitet.

- Møder og samtaler med borgere der kun behersker et begrænset dansk bør altid foregå med tolkning. Også skriftlig kommunikation med borgeren skal så vidt muligt foregå på borgerens modersmål.
- Tilbyd de mest marginaliserede og sårbare etniske minoriteter med handicap en bisidder, der kan støtte i kommunikationen med kommunen, herunder sidde med ved møder og hjælpe borgeren med at huske, hvad der blev sagt til mødet
- Evt. oprette kurser om handicap på fremmedsprog, hvor borgere med etnisk minoritetsbaggrund får viden om rettigheder og pligter samt redskaber til at anvende dem.

Anbefalinger til regeringen

En inkluderende indsats fra handicaporganisationerne kan ikke stå alene, hvis der skal ske en ændring af den sociale isolation og marginalisering, der er hverdagen for alt for mange etniske minoriteter med handicap og deres pårørende.

Det offentlige social og sundhedsvæsen er kun i begrænset grad rustet til at vejlede og støtte mennesker med etnisk minoritetsbaggrund og handicap. Det betyder at alt for mange isoleres og marginaliseres, fordi de ikke modtager den kompensation og støtte, der skal til for at leve et aktivt liv med handicap.

Skal alle borgere i Danmark sikres muligheden for et aktivt medborgerskab er det derfor nødvendigt at understøtte offentlige kommunale og private indsatser for inklusion af marginaliserede etniske minoriteter med handicap.

Kapitel et: Mangfoldige handicapssyn

Hvordan forholder unge, voksne og forældre med etnisk minoritetsbaggrund sig til det, at have et handicap og kan vi blandt de forskellige opfattelser finde nogle fælles tendenser? Det er nogle af de spørgsmål, som du kan læse nærmere om i dette kapitel, som er baseret på en undersøgelse foretaget af projekt "Handicaporganisationer for alle - også etniske minoriteter".

Det enkelte individs syn på eget eller pårørendes handicap kan ikke alene knyttes til det at være etnisk minoritet i Danmark, men afhænger af en lang række faktorer, såsom den enkeltes livshistorie og sociale, kulturelle og etniske baggrund. Det betyder, at projektet ikke har identificeret et men talrige syn på handicap. I denne mangfoldighed har projektet valgt at fokusere på, hvordan fire overordnede grupper - etniske minoriteter med muslimsk baggrund, unge andengenerationsindvandrere med handicap, voksne førstegenerationsindvandrere med handicap og forældre til børn med handicap - forholder sig til det at have et handicap herunder, hvilke særlige problema-

tikker de står over for i det danske samfund. Valget af netop disse målgrupper skyldes, at flere handicaporganisationer gav udtryk for, at de i deres arbejde med inklusion havde behov for særlig viden om netop disse grupper.

Etniske minoriteter med handicap - hvem er de?

Betegnelsen etniske minoriteter refererer i denne rapport til indvandrere og efterkommere fra ikke vestlige lande. Det betyder, at vi har at gøre med en meget forskelligartet gruppe med vidt forskellig kulturel, religiøs og social baggrund. Nogle er flygtninge, andre er født i Danmark, nogle er analfabeter, mens andre er højtuddannede. Det de har til fælles er, at de alle står overfor de udfordringer, der følger af at være synlige minoriteter og mere eller mindre nye borgere i Danmark. F.eks. oplever mange diskrimination på grund af etnicitet og/eller religion og mange kæmper med barrierer på grund af begrænsede danskundskaber eller manglende viden om det danske samfunds opbygning. Ser vi på de etniske minoriteter, der også har et handicap eller en pårørende med et handicap¹, står mange af dem med en dobbeltudfordring, fordi de både kæmper med de udfordringer, der følger af at have en etnisk minoritetsbaggrund og de, der opstår med et handicap.

Læs om

- **Mellemøstlige traditioner, Islam og handicap:** Læs om de mange forskellige syn på handicap der eksisterer i Islam og mellemøstlige traditioner og hvordan de indvirker på opfattelsen af handicap blandt mennesker med en mellemøstlig oprindelse i Danmark.

¹ Der findes ikke nogen opgørelser over antallet af etniske minoriteter med handicap i Danmark. Men antallet kan forventes at være minimum 90.000 personer, eftersom socialforskningsinstituttet har estimeret at 20 procent af den danske befolkning har et handicap eller et længevarende helbredsproblem. Dette tal kan som minimum forventes at gælde for de godt 450.000 borgere i Danmark, der enten selv er indvandret fra tredje lande, eller er efterkommere heraf, hvilket vil sige 90.000 personer. Samtidig viser flere undersøgelser, at der er en overrepræsentation af mennesker med etnisk minoritetsbaggrund med diagnoserne diabetes, gigt, høretab, ADHD, autisme, psykiske lidelser m.m. Dette skyldes flere faktorer, herunder øget risiko for arvelige sygdomme på grund af fætter-kusine ægteskaber, begrænset sundhedsvæsen og sundhedsoplysning i oprindelseslande, krigsskader etc.

- **Unge med handicap:** Læs om hvorfor mange unge mennesker med etnisk minoritetsbaggrund og handicap er isolerede og marginaliserede i Danmark.
- **Forældre til børn med handicap:** Læs om de særlige barrierer forældre med etnisk minoritetsbaggrund står overfor når de får et barn med handicap.
- **Førstegenerationsindvandrere med handicap:** Læs om de særlige problematikker førstegenerationsindvandrere med handicap står overfor i det danske samfund.

Mellemøstlige traditioner, Islam og handicap: En skam, en prøve eller en tilfældighed?

”Etniske minoriteter betragter handicap som Guds straf” og ”muslimer synes, at det er skamfuldt at have et handicap, derfor isolerer de sig fra det omgivende samfund” var hypoteser, der flere gange blev udtrykt i projektets samtaler med fagfolk på handicapområdet og repræsentanter fra handicaporganisationer. Men bygger sådanne hypoteser på faktiske tendenser eller er der snarere tale om en forestilling, som ikke har hold i virkeligheden? For at afklare dette bragte projektet spørgsmålet om handicapsyn og tradition/religion op til diskussion med 19 etniske minoriteter med handicap og deres pårørende.

8 af de adspurgte med en mellemøstlig baggrund beskrev eget eller pårørendes handicap som en prøve og/eller velsignelse fra Gud. En syrisk født kvinde og mor til en datter med downs syndrom beskrev eksempelvis i et interview, hvordan hendes syn på datterens handicap, havde ændret sig fra sorg til glæde efter, at hun havde læst i koranen. *”Det gik op for mig, at det var en prøve fra Allah. Så tænkte jeg, hvorfor er jeg egentlig ked af det, hvis det er det, der skal til for, at jeg kan komme i paradys. Så begyndte jeg at acceptere det, og først da fik jeg fred i sjælen [...] I dag kalder vi hende lille velsignelse, fordi hun er en gave fra Allah”.*

De resterende 11 beskrev eget handicap med ord som ”tilfældighed” og/eller ”genetik”. En midaldrende iransk født kvinde beskrev forholdet mellem hendes tro og sclerose med ordene: *”Jeg er muslim, men det er altså ikke Gud der hjælper mig med min sclerose. Jeg er nok muslim på samme vis som mange danskere er kristne. Jeg tror på Gud, men det er nu medicinen der hjælper mig med min sygdom, og jeg hjælper mig selv. Min optimisme har hjulpet mig”.*

En ung kvinde fortalte hvordan hendes eget syn på, at hun er ramt af den arvelige sygdom usher - der på sigt resulterer i døvblindhed - adskiller sig fra, hvordan tidligere generationer af hendes slægt i Tyrkiet betragtede sygdommen. *”Min mormor og min farfar er søskende, og de bærer genet for usher. De har ikke selv sygdommen, men deres lillebror og storesøster havde sygdommen, så min farfar og mormor bærer jo genet, men det vidste de ikke*

tidligere. I landsbyen [den tyrkiske landsby, som familien stammer fra] vidste man ikke noget om genetik. Man mente at sygdommen kom af, at nogen havde gjort noget forkert - at det var en slags straf. Men i dag ved jeg og min familie jo, at det ikke er nogen straf. At jeg har usher skyldes en genfejl i vores familie”.

Mange har hørt om eller har selv slægtninge eller bekendte, som betragter handicap som en slags straf og noget skamfuldt. Men kun en af de adspurgte - en midaldrende mand der efter et trafik uheld var blevet delvist lammet - gav selv udtryk for at han skammede sig over eget handicap: ”Jeg har ikke accepteret, at jeg er handicappet. Jeg skammer mig, fordi jeg er den ældste søn - den man skal være stolt af. Efter min far døde er jeg den ældste - den man ser op til. Men efter ulykken mistede jeg mit job. Og nu er jeg intet, og det gør mig ondt. [...] De ved ikke at jeg er kommet til skade [familien i hjemlandet]. Jeg vil ikke fortælle dem det. Det er fordi jeg elsker dem - måske fortæller jeg det, når jeg har fået den uddannelse. Jeg skal først have min ære tilbage”.

For denne mand var det ikke hans handicap, der var årsag til, at han skammede sig i en sådan grad, at han ikke ville fortælle sin familie om, at han var blevet delvist lammet efter en ulykke. Årsagen til skammen var snarere, at hans handicap betød tab af job og dermed af status og ære. Ligeledes gav han udtryk for, at skammen ville ophøre, hvis han bare kunne få et nyt job og hermed genoprette sin ære. Det er således ikke handicappet i sig selv, der betragtes som skamfuldt. Derimod opstår skam på grund af de konsekvenser som et handicap, der ikke er kompenseret for, kan afstedkomme. Ovenstående eksempel er ikke enestående, men afspejler mellemøstlige normer og traditioner. Her betragtes ære og skam som hinandens modsætninger samtidig med, at de opleves som tæt forbundne.

Det er tab af ære, der fremkalder skam og skam overkommes ved at genvinde ære. Begreberne skam og ære er knyttet til traditionelle mellemøstlige værdier omkring køn, hvor mænds ære opretholdes gennem rollen som den strenge men retfærdige patriark og forsøger, mens kvinders ære er knyttet til deres seksuelle ærbarhed, men også til deres rolle som mødre og omsorgsgivere. Det betyder, at manglende kompensation ved handicap både er en hæmsko for at leve et aktivt liv med handicap og samtidig kan afstedkomme skam, fordi den enkelte mand eller kvinde ikke kan leve op til den traditionelle kønsrolle som forsøger eller omsorgsfuld og beskyttende moder.

Mangfoldige handicapsyn

- Nogle muslimer, kristne og hinduer opfatter handicap som en slags prøve fra Gud.
- Andre betragter handicap som et udtryk for genetik eller tilfældighed.
- Nogle lokale traditioner i Mellemøsten ser handicap som et resultat af ”onde øjne” eller Guds straf.
- Der findes ikke et men talrige syn på handicap blandt etniske minoriteter i Danmark.

Artikel: Islams syn på handicap

Uddrag af artikel skrevet af Naveed Baig, hospitalsimam og projektleder:
Når man ser på islamisk litteratur og teologi i islams historie, har der overvejende været en positiv indstilling til handicappede og deres rettigheder. Flere af de klassiske retslærde mener, at hvis denne gruppe bliver forbigået og tilsidesat, hviler ansvaret (i forhold til Gud) på resten af befolkningen. Gud er skaber af alle ting og har skabt mennesket ligeværdigt på den bedste måde, som det siges i Koranen: 'Mennesket har vi skabt i smukkeste form'. (95:4) Koranen og Profeten Muhammads (f.570) lære tillader derfor ikke at håne mennesker på grund af deres fysiske udseende, som er Gud-skabt. Det eneste der tæller er graden af 'gudsbevidsthed' eller taqwa i den enkeltes hjerte. Derfor sagde Profeten også: 'Gud iagttager ikke jeres ydre former eller jeres rigdom men snarere jeres hjerter og handlinger.'

Der findes mange eksempler fra Profetens egen tid på, at handicappede og andre svagelige mennesker fik hjælp og støtte i svære øjeblikke. Et af eksemplerne kommer fra Koranen selv (80:1-10), hvor en blind mand opsøger Profeten for at få svar på religiøse spørgsmål, mens Profeten har travlt med at tale til nogle klanledere i Mekka. Profeten vender sig på det tidspunkt bort fra den blinde mand for at koncentrere sig om samtalen med Mekkas ledere. Herefter modtager Profeten en åbenbaring fra Gud, der (i dette særlige tilfælde) bebrejder ham at han har prioriteret forkert. Det var selvfølgelig ikke

af ondt vilje, at Profeten irriteret havde vendt sig om, men Gud valgte alligevel at åbenbare og forsvare den blinde trosfælle Abdullah ibn Umm Makhtum for dermed at cementere hvor højt de svage burde prioriteres. Efter denne åbenbaring tiltalte Profeten Umm Makhtum, hver gang han mødte ham, således 'Fred være med dig, for hvis skyld min Gud irettesatte mig'. Umm Makhtoom opnåede også en position som guvernør for Medina og var en af de foretrukne, når der skulle udpeges en til at kalde til bøn.

En anden trosfælle var Julaybib, som var meget lille af vækst (nærmest dværgagtig) og havde et misdannet ansigt. Derudover havde han ingen rigtig familie, og hans stamme var ukendt. Dette gav anledning til, at han blev isoleret og nedgjort i det traditionelle arabiske samfund, som eksisterede før islams tilblivelse. Profeten nedbrød de daværende sociale normer bl.a. ved at sørge for, at Julaybib blev gift. Profeten foretog desuden personligt hans begravelse, da han døde. Da Profeten gravede hans grav, gentog han flere gange 'Denne mand er tæt på mig og jeg på ham!' Menneskets egentlige handicap - set med islams øjne er ikke i kroppen eller i hjernen, men findes derimod kun i 'hjertet'. Det er hjertets tilstand, som skal gøres fint og smukt.

Handicappede i Guds søgelys - eksistentielle aspekter

Ligesom sygdom og lidelser ifølge islam opfattes som prøvelser fra Gud, gør handicap det også. De handicappede og udviklingshæmmede står ikke udenfor Guds skabelse, men er en del af den. Deres situation skal ses som en udfordring i livet (både for patienten personligt men også for familien, omgangskredsen og samfundet generelt) og skal håndteres med tålmodighed og styrke. Der kan også være 'nye muligheder' i at være handicappet. Der kan være 'skjulte velsignelser'. Det hænger sammen med, at Gud har skabt verden harmonisk, og at der med al skabelse er en mening. Intet er skabt forgæves.

Barrierer

Men det er ikke altid at teori og praksis harmonerer med hinanden. En mere kulturel forståelse af religionen kan gøre det svært for muslimske familier at varetage denne gruppes behov. For det første kan begreber som ære og skam være så fremherskende hos nogle, at det i værste fald kan ende med isolation for familien og patienten. For det andet har omsorgspligten normalt altid ligget hos familien, hvilket kan gøre det svært at benytte sig af

sundhedsvæsnets og handicaporganisationernes tilbud. Men den stigende individualisering og de socioøkonomiske faktorer, som ofte er belastende, har også en betydning. Derfor vil det være en lang og sej proces for at få flere til at engagere sig inden for området. Derudover mangler mange konkret viden om den pågældende sygdom. De har måske brug for information på deres eget sprog. Man skal huske på, at mange handicappede og udviklingshæmmede ikke overlever i tredje verdenslande. Derfor har mange svært ved at forholde sig til og tage sig optimalt af handicappede. Det kan også til tider være vanskeligt for familier at navigere i sundhedssystemet og det kan opleves negativt og overvældende med de mange behandlingstilbud. Derfor skal der en styrket indsats til på dette område.

Artiklen er en revideret udgave af den PowerPoint præsentation som blev fremvist til et seminar om etnicitet og handicap d.17. maj, 2008, arrangeret af De samvirkende Invalideorganisationers Ungdom (DSI- ungdom).

Unge med handicap

Isolation og ensomhed er noget mange unge etniske minoriteter med handicap kæmper med. De drømmer om at komme ud blandt andre unge, feste, bo for sig selv, lære noget nyt eller få en uddannelse. Men alt for mange opgiver, fordi de ikke kender til egne muligheder eller er fanget i en konflikt mellem egne drømme og deres forældres forventninger til deres fremtid.

Manglende viden om muligheder for støtte og kompensation ved handicap betyder, at mange unge førstegenerationsindvandrere med handicap isoleres og ikke udnytter eget potentiale. At tage i biografen med vennerne, dyrke sport, få en uddannelse og finde et arbejde kan virke helt utopisk, hvis man som mange unge etniske minoriteter kun har begrænset viden om mulighederne for ledsagerordning, uddannelsesstøtte ved handicap, hjælpemidler, fleksjob etc. "I mit hjemland kan man kun blive tigger når man er handicappet som jeg. Så jeg havde jo svært ved at forestille mig at jeg kunne få en uddannelse. Det var først da jeg mødte andre unge i organisationen, som også sad i kørestol og alligevel læste på universitetet, at det gik op for mig, at jeg måske også kan få en uddannelse", forklarede en pakistansk

født ung mand med et bevægelseshandicap.

Også unge andengenerationsindvandrere har mange gange svært ved at finde rundt i lovgivningsjunglen på handicapområdet. Den støtte mange unge med etnisk dansk baggrund får fra deres forældre kan mange forældre med indvandrerbaggrund ikke tilbyde deres børn, fordi de mangler kendskab til det danske samfunds opbygning.

En del forældre er også selv vokset op i samfund, hvor mulighederne for mennesker med handicap ofte er begrænset til et liv som tigger, hvorfor det kan være svært at tro på muligheden for uddannelse eller arbejde. Som en iransk ung fyr med spastisk lammelse udtalte: *"Da min socialrådgiver sagde til mig og min far, at jeg måske kunne få et arbejde, så grinede min far. Han kunne slet ikke forestille sig at det var muligt for sådan en som mig"*.

Der er også en tendens til at forældreindflydelsen er stærkere blandt unge etniske minoriteter med handicap end blandt etniske danskere. Fx er det almindelig praksis, at mennesker med handicap bliver boende hos forældrene i hele voksenlivet, at forældre og søskende hjælper med personlig pleje og andre omsorgsopgaver og har stor indflydelse på valg af uddannelse og arbejde etc.

En sådan indflydelse fra familien oplever mange unge med handicap på en gang som en støtte og en hæmsko, som en ung kvinde med tyrkisk baggrund og synshandicap udtrykte det: *"Man har jo en familie, der virkelig er der for en og prøver at hjælpe. Og det er selvfølgelig dejligt, men det er begrænset, hvor meget de kan hjælpe, i forhold til de problemer man har. I stedet for at hjælpe så gør forældrene dig en bjørnetjeneste, fordi man bliver passiv af deres hjælp. Man isolerer sig og kommer ikke ud og møder andre unge med handicap"*.

I arbejdet med at inkludere unge etniske minoriteter med handicap er det således vigtigt at tage højde for den omgivende familie, da de ofte har en stor indflydelse på den enkelte unges viden og tro på egne muligheder og medindflydelse på deltagelse i handicaporganisationer, fritidsaktiviteter, uddannelse, arbejde etc.

Ung med etnisk minoritetsbaggrund og handicap

- Mange unge etniske minoriteter har et usynligt udiagnosticeret handicap, fx ordblindhed, gigt, psykisk sygdom, ADHD og Aspergers syndrom.
- Unge etniske minoriteter med handicap bor ofte hjemme ved forældrene langt ind i voksenlivet.

- Størstedelen oplever stor omsorg fra forældre og familie, men savner "hjælp til selvhjælp"
- Ofte føler den unge sig isoleret i familien og mangler et socialt netværk blandt andre unge
- Mange lever en mere eller mindre isoleret tilværelse hjemme ved forældrene
- Både familien og den unge mangler viden om mulighederne for støtte og kompensation ved handicap
- Manglende viden betyder at mange ikke udnytter egne kompetencer og eget potentiale
- Erfaringer viser at medlemskab af en handicaporganisation ofte giver nye sociale netværk og ny viden og nyt mod på at leve et aktivt liv med handicap

Artikel: I Ungdomskredsen var der folk som mig

30-årige Ahmed var ved at miste troen på, at han kunne få en uddannelse. Men det ændrede sig, da han blev aktiv i Ungdomskredsen.

I 1970'erne blev alle danske børn vaccineret mod polio, men sådan var det ikke i Somalia, hvor Ahmed blev født i 1977. Da Ahmed var 11 måneder, blev han ramt af polio. En sygdom der betyder, at han i dag er delvist lammet i benene og bruger kørestol. *"Selvfølgelig var det hårdt. Men min familie kæmpede for mig - og det var faktisk først i Danmark, at jeg for alvor følte mig handicappet - at jeg oplevede, at der var noget, jeg ikke kunne"*, fortæller Ahmed.

Jeg var en af de få privilegerede

Selvom Ahmed havde et bevægelseshandicap, hørte han til de privilegerede i Somalia. Hans familie gjorde, hvad de kunne for, at hans bevægelseshandicap ikke skulle forhindre ham i at få en barndom med kammerater og skole. At faderen var advokat og at familien således var relativt velstillet betød også, at de havde midler til i en vis grad at kompensere for Ahmeds funktionsnedsættelse med hjælpemidler. *"Jeg havde en rollator, et korset og en manuel kørestol. Det er jo helt normalt i Danmark, men i Somalia var det ren luksus"*.

De første skoleår underviste faderen Ahmed hjemme. I tredje klasse startede han så i den lokale skole, hvor han husker, at han var langt foran klassen fagligt. Skoleårene blev dog delvist hjemmestudier, da skolen og også selve vejen til skolen var nedslidt og svært fremkommelig i kørestol. Det betød dog ikke, at Ahmed følte sig isoleret i hjemmet. *"Min far og mor inviterede altid gadens børn og sørgede for, at de følte sig velkomne. Så jeg havde mange kammerater"*.

Fra ambitioner til depression

Da Ahmed som 17-årig flyttede fra det krigshærgede Somalia for at blive familiesammenført med sin mor, havde han store ambitioner om sin fremtid. Han ville bruge sin boglige begavelse til at få en uddannelse, og drømte om en dag at arbejde i en hjælpeorganisation.

Så det var med stor iver, at Ahmed startede på VUC for fremmedsprogede i Odense. Hvad Ahmed ikke var forberedt på, var dog, at undervisningslokalerne ikke var tilgængelige for mennesker med handicap. *"Det lyder måske mærkeligt, men der var ikke et lokale på VUC i Odense, hvor man ikke skulle bruge trapper. Så hver dag måtte jeg gå ud af kørestolen og kæmpe mig op af trapperne. Til sidst blev det bare for meget"*.

Manglende tilgængelighed tvang til sidst Ahmed til at blive selvstuderende. Men det betød også, at han fik et nyt pres, da han som selvstuderende blev pålagt et større pensum. Ahmed anede ikke - og ingen oplyste ham om - at han havde særlige rettigheder som studerende med handicap. *"Hvis der bare havde været en, der havde sagt til mig 'jeg kan godt se, at du gør dig umage, men der er en anden mulighed, du kan få hjælp, fordi du har en funktionsnedsættelse', så var jeg nok fortsat"*.

Men det var der ikke, og til sidst opgav Ahmed studiet. Senere gav han sig i kast med økonomi-studiet på universitetet, men sygdom og manglende viden om kompensation tvang ham til at stoppe på studiet. *"Til sidst kunne jeg ikke se nogen muligheder. Så begyndte jeg at udvikle en depression, og den fik mig næsten ned med nakken"*.

Vi interesserede os for det samme

På det tidspunkt var Ahmed medlem af DHF, og han havde da også deltaget i de lokale kredsforeningsmøder i håbet om at møde ligesindede og få inspiration til at komme videre med sit liv. *"Problemet var bare, at de var et helt"*

andet sted. Jeg havde jo ikke noget tilfælles med de 70årige mænd, som jeg mødte i foreningen. Jo, de havde også et handicap, men udover det havde vi ikke nogen fælles interesser”.

I DHF havde han aldrig hørt om Ungdomskredsen, så det var ved et tilfælde, at Ahmed selv læste om Ungdomskredsen på DHFs hjemmeside. Umiddelbart efter tilmeldte han sig Ungdomskredsens landsmøde, og det har han ikke fortrudt. *“Det var lige mig. Med det samme følte jeg, at jeg var kommet til det rigtige sted. Der var unge på min egen alder, og vi interesserede os for det samme. Så jeg kunne godt identificere mig med dem. De havde også store ambitioner. Og så festede vi også, vi snakkede og grinede og vi havde så meget til fælles”.*

Det eneste der ærgrer Ahmed er, at han først nu er blevet aktiv i Ungdomskredsen. *“Jeg tror nok, at hvis jeg havde mødt dem før, så kunne det have ændret den måde, tingene er blevet på. Måske havde jeg haft opmuntring til at fortsætte min uddannelse. Hvis man kan se, at andre er i samme båd som en selv, og at de klarer det, så får man jo lyst til selv at kæmpe videre”.*

Det giver mig håb om fremtiden

Kort efter Ahmeds deltagelse i landsmødet i maj 2008 blev han valgt som ungdomsleder i Ungdomskredsen, og få uger efter blev han valgt som medlem af socialpolitisk udvalg i SUMH (Sammenslutningen af Unge Med Handicap). Ahmed ser frem til sit fremtidige arbejde i Ungdomskredsen og SUMH. *“Det giver mig håb for fremtiden. Jeg kan jo skrive det på mit CV, og det er jo godt, når jeg skal videreuddanne mig. Det er også rart at gøre nytte, at gøre noget der gavner andre”.*

Også i SUMH og Ungdomskredsen ser man frem til Ahmeds engagement for unge med handicap. *“Han brænder for at hjælpe unge med handicap, og han vil sandsynligvis kunne nå flere unge med anden etnisk baggrund, der hidtil har været en gruppe, som Ungdomskredsen har haft svært ved at nå. Det er tanken, at hvis Ahmed har mod på det, kan vi i Ungdomskredsen med tiden arbejde mere målrettet på at nå unge med anden etnisk baggrund.”,* fortæller formand for Ungdomskredsen Sif Holst.

Også i forhold til Ungdomskredsens ulandsarbejde i Ghana håber man at gøre brug af Ahmeds særlige kompetencer. *“Ahmed kender til nogle af de forhold, der gør sig gældende for unge med handicap i den 3. verden, han er*

vant til at rejse og god til engelsk”, siger Sif Holst.

Ahmed ser da også ulandsarbejdet i Ungdomskredsen som et vigtigt skridt mod at realisere hans livsdrøm om at arbejde i en hjælpeorganisation og gøre en forskel for mennesker i den tredje verden, hvor han selv er vokset op. *“Jeg har fået håbet tilbage, og nu vil jeg i gang med en uddannelse igen. Min drøm er en dag at få arbejde i Danida. Jeg vil gerne bruge mine kompetencer til at gøre noget godt”* fortæller Ahmed.

Forældre til børn med handicap

“Jeg er altid træt. Jeg kan ikke huske hvornår jeg sidst har sluppet af. Al min tid går med at passe drengene. Der er dage, hvor jeg bare har lyst til at give op”. Således beskriver en 35 årig somalisk mor hverdagen som mor til to hjemmeboende drenge med infantil autisme. En udtalelse der langt fra er unik, men afspejler det pres, som er hverdagen for mange forældre og i særdeleshed mødre med etnisk minoritetsbaggrund.

Manglende forhåndskendskab til det danske samfunds opbygning og begrænsede dansk-kundskaber betyder, at mange etniske minoritetsforældre har svært ved at gennemskue mulighederne for offentlig og privat støtte ved handicap. Som en mor med palæstinensisk baggrund udtrykte det: *“Min søn har spastisk lammelse og min datter har nedsat hørelse, så der er mange møder med kommunen, og det er virkelig en udfordring. Når jeg fx skal søge om hjælpemidler [...] det kræver jo at man både kender til regler og fagsprog, og det er en næsten umulig opgave, fordi jeg ikke taler flydende dansk, og jeg*

har svært ved at forstå reglerne i kommunen.”

At mødet med kommunen nogle gange opleves som mere en forhindring end en støtte, blev understreget af en mor til en pige med autisme. *”Jeg synes at kontakten med kommunen er en større udfordring end min datters handicap. Det kan være svært nok at få hverdagen til at hænge sammen med et barn med autisme, men alligevel [...] det er næsten altid, når jeg har været til møde med sagsbehandleren, at jeg er længst nede i kulkælderens”.*

En del forældre med etnisk minoritetsbaggrund afslår støttemuligheder udenfor hjemmet, såsom aflastning, bo- og uddannelses tilbud. Årsagerne er forskellige, men hovedtendenserne er mangelfuld formidling af ordningerne og en forestilling om, at brug af ordningerne betyder et brud med egne kulturelle værdier og normer. Flere familier fortalte, at de ikke havde fået ordentlig information om ordningerne og ikke helt forstod hvad de gik ud på og derfor ikke følte sig trygge ved at gøre brug af dem. Andre sagde, at ordningerne gik på tværs af deres egne værdier omkring omsorg og opdragelse. Idéen om at det alene er den nære familie og særligt moderens ansvar at tage vare på et familiemedlem med handicap var tydeligt i et interview med en iransk mor til en datter med udviklingshæmning.

”De har tilbudt os aflastning, men hvordan skal jeg kunne sende ham væk? Til fremmede mennesker. Hvad hvis de skælder hende ud og hun kan jo ikke engang fortælle os, hvis de ikke er søde ved hende. Nej, jeg kan ikke sende hende derhen, en mor skal passe sit barn”.

Bekymringer omkring mulige forskelle mellem familien og aflastningsfamiliens værdier og normer er en grund til, at mange ikke ønsker at deltage i offentlige og private tilbud om støtte. En pakistansk mor til en søn med muskelsvind udtrykte det med ordene: *”Selvom jeg tit er træt vil jeg ikke sende ham af sted til aflastning. Det handler også om, at jeg ikke vil sende ham hen til nogle, jeg ikke kender. De har en helt anden religion, nogle helt andre normer. Måske ville det være nemmere, hvis der var en aflastningsfamilie med samme baggrund som os”.*

En lignende bekymring er ofte knyttet til deltagelse i handicaporganisationernes aktiviteter. Som en tyrkisk mor til en blind datter udtalte: *”Måske*

kunne det være godt for hende at møde de andre blinde piger i foreningen. Men jeg ved ikke, herhjemme hjælper vi hende jo og der er hun alene. Og jeg bryder mig heller ikke om, hvis de drikker”.

Mange gange er forældrenes omsorg en hæmsko for det enkelte barn eller det enkelte unge menneskes mulighed for at lære at klare sig selv, få et netværk og leve et aktivt liv med handicap. Usikkerhed omkring hvad offentlige og private tilbud for børn og unge med handicap indebærer, er ofte det, der bevirker at forældrene afslår deltagelse. Derfor er der behov for øget information om handicap og om hvad støtte foranstaltninger indebærer til etniske minoritetsforældre.

Etniske minoritetsforældre

- Mange forældre med etnisk minoritetsbaggrund mangler viden om deres barns handicap og om muligheder for offentlig og privat støtte ved handicap.
- En del har svært ved at forklare familien i hjemlandet om barnets handicap, fordi de mangler ord til at begrebsliggøre diagnosen. På arabisk findes der fx ikke et ord for autisme.
- Afslag til deltagelse i støtteforanstaltninger, såsom botilbud, aflastning eller aktiviteter i handicaporganisationerne, skyldes mange gange angst for om deltagelse kræver et brud med egne værdier og normer.
- Erfaringen viser at deltagelse i arrangementer i handicaporganisationerne giver etniske minoritetsforældre en ny tro på eget barns potentiale og nye redskaber til at håndtere hverdagen.

Artikel: Min tro hjalp mig

Da Inam Abu-Laban fandt ud af, at hendes syvende barn var født med downs syndrom, blev hun ramt af en dyb sorg. Inam overvandt sorgen gennem sin muslimske tro og glædes i dag over at datteren Manar er - præcis som hun er.

I Inams lejlighed i Valby summer det af liv. Børn og børnebørn er samlet i stuen, hvor der drikkes kaffe og spises kager. Vi er i Valby, men i hjemmet fornemmer man familiens rødder i Syrien og Palæstina. Væggene i stuen er beklædt med reoler, hvor rækkerne af bøger med gyldne arabiske skrifttegn står tæt. Fra et af børneværelserne lyder en rytmisk dunken af arabiske toner. Det er 13 år gamle Manar, der lytter til den arabiske musik, hun holder så meget af.

Som enhver anden mor

Da Inam fik at vide, at hendes nyfødte datter Manar var født med downs syndrom, blev hun ramt af en dyb sorg. *"Jeg havde det som enhver anden mor,*

man ønsker jo at ens barn skal være perfekt - mere perfekt end en selv. Jeg følte ikke, at der var noget menneske, der kunne hjælpe mig. Uanset hvad de sagde, ville de ikke kunne hjælpe mig. Jeg var så ked af det - jeg græd næsten uafbrudt i 5 dage. Men samtidig vidste jeg, at der måtte være en grund til, at hun var født sådan. Min tro fortæller mig, at alting har en årsag".

I håb om at få svar på det svære spørgsmål om hvorfor netop hendes datter var født med downs syndrom, gav Inam sig til at recitere koranen. *"Det hjalp*

mig. Det var så smukt, det var som medicin for mig. Der er et vers, der hjalp mig specielt i den første tid. I verset siger Allah, at det er ham, der skaber fosteret i moderens skød, præcis som han ønsker, det skal være. Det hjalp mig til at forstå, at der ikke var noget galt med mig, at det ikke var min skyld”, fortæller Inam.

En prøve fra Allah

Indtil Inam fik Manar, var hun en meget aktiv kvinde. Udover at passe familiens seks børn rejste hun meget, fordybde sig i litteratur og arbejdede som frivillig rådgiver for indvandrerkvinder. *“Vil det alt sammen være slut nu?”* var en tanke, der fyldte Inam i den første tid efter datterens fødsel. *“Jeg tænkte, at nu bliver mit liv et fængsel, al min tid vil gå med at tage vare på hende. Og hvordan vil hendes fremtid se ud, hvordan skal hun klare sig? Og alle mine aktiviteter? Jeg rådgav mange mennesker i spørgsmål om børn og andre ting - måtte jeg nu opgive det?”*

“Men så gik det op for mig, at det var en prøve fra Allah. Så tænkte jeg, hvorfor er jeg egentlig ked af det, hvis det er det, der skal til for, at jeg kan komme i paradys. Så begyndte jeg at acceptere det, og først da fik jeg fred i sjælen”, forklarer Inam.

Det er godt, at vi alle er forskellige

Den islamske tro fylder meget i Inams liv, men det betyder ikke, at hun har taget sin tro ukritisk til sig. Konfronteret med de politiske uroligheder i hendes barndoms Mellempøsten begyndte hun allerede som 15 årig at tænke dybere over muslimernes situation - Hvorfor hun som palæstinenser ikke kunne bo i sit eget land? Hvorfor der var uretfærdighed og kaos overalt? I en søgen efter svar på de svære spørgsmål begyndte Inam at fordybe sig i troens hellige skrifter. *“Så fandt jeg ud af, at de ting jeg ikke brød mig om, ikke kommer fra islam. Det er menneskene, der udfører disse handlinger og kalder sig muslimer. Så islam kom til mig gennem hjernen, og først senere blev den en del af mit hjerte. Jeg tror ikke, at jeg havde klaret det med min datter, hvis det ikke havde været for min tro”.*

“Gennem min tro har jeg lært, at det er godt, at vi alle sammen er forskellige. Allah skaber menneskene i alle mulige forskellige nationaliteter, farver og former. Det er en måde at prøve os på, så vi kan teste hinanden. Det betyder, at det er godt, hvis man værner om hinanden - hvis man tager godt vare på et handicappet barn. Troen har hjulpet mig til ikke blot at acceptere hende,

som hun er, men at glædes over, at hun er, som hun er”, forklarer Inam.

Lille velsignelse

Manar har da også kælenavnet *“lille velsignelse”,* fordi familien betragter hende som en gave fra Allah. *“Da mine børn var små, pjattede de tit med Manar og sagde ‘det er dig, der tager os med til paradys, ikk?’ og så svarede Manar ‘oh ja, det kan I tro jeg gør’ og så grinede vi alle, og var så glade”.* Manar bruger meget tid sammen med sine ældre søskende, der ofte tager hende med på legepladsen eller ud at cykle.

“En dag da min søn havde besøg af sin danske kammerat, tog de Manar med på legepladsen. Kammeraten har selv en bror med downs syndrom, men vidste ikke, at Manar også har det. På det tidspunkt var han flov over sin bror, han var i en slags benægtelse. Så han blev meget forbløffet, da min søn sagde til Manar ‘du er den smukkeste mongol i hele verden’. Efter den dag begyndte kammeraten også at tage sin bror med ud....Mine børn er så stolte af deres søster, sådan har vi opdraget dem”, forklarer Inam.

Jeg kan bedst lide at klare det selv

Inam fortæller, at Manar altid har været familiens midtpunkt, der har samlet familien med sit glade sind. Det var dog et hårdt slag for Manar, da hendes far døde for et halvt år siden. *“Hun trak sig ligesom ind i sig selv, isolerede sig, og ville kun sidde på sit værelse og høre musik. Først for nyligt er hun begyndt at åbne op og blive sig selv igen”,* fortæller Inam.

Tidligere havde Inam ikke søgt handicaphjælp hos socialcentret. *“Jeg kan bedst lide at klare det selv. Det er bedst for hende at være sammen med hendes familie. Men denne gang var det virkelig svært, så jeg søgte hjælp hos socialcentret og i hendes skole, og de har været virkelig gode til at hjælpe. De ordnede det sådan, at nogle af mine voksne børn kunne få lidt løn for at passe Inam et par timer om ugen, så jeg kunne blive aflastet. Og vi fik en tandemcykel, som Manar cykler på sammen med hendes bror....Først nu er hun ved at få det bedre, ved at blive sig selv igen”.*

Hun fornemmer det, vi andre ikke ænses

Inam forklarer mig, at Manar - præcis som alle hendes andre børn - er noget helt særligt. Godt nok er der mange ting, der er sværere for hende end for familiens andre børn, men der er også noget hun er bedre til end de.

“Hun giver os så meget. Hun fornemmer det, vi andre ikke ænses. Hun ser

bag tingene. Nogle gang når jeg fortæller en vittighed, og vi alle sammen griner, og kun jeg ved, at jeg i virkeligheden er trist til mode. Så kommer hun og giver mig et knus og ær mig kærligt, som om hun ved det - ved at jeg er ked af det - indeni. Så tænker jeg, hvordan kan hun fornemme det, hvem lærer hende det?"

Tidligere led Inam af tilbagevendende depressioner, der først forsvandt, efter hun fik datteren Manar. "Jeg ved ikke hvordan, men efter jeg fik Manar, var det som om mine depressioner forsvandt. Jeg fik en helt anden fred inden i mig selv, end jeg tidligere har haft", siger Inam og smiler til Manar.

At se det gode, i det man har

I dag er Inam en slags uformel rådgiver for muslimske mødre til børn med handicap. "Jeg har hjulpet mange kvinder. Når nogen får et handicappet barn, ringer de til mig, og jeg rådgiver dem, fortæller dem min historie. Jeg forklarer dem, hvordan min datter er en velsignelse for mig", forklarer Inam. Livet med et barn med handicap har betydet forandringer, men ikke så drastiske som Inam først havde troet. "Selvfølgelig har det forandret mit liv - hvis jeg ikke havde hende, kunne jeg rejse, hvorhen jeg ville, jeg kunne besøge min familie. Men samtidig ved jeg, at hvis jeg blot stoler på Allah, skal jeg nok finde en løsning. Og, der er så meget, jeg kan gøre. Jeg kan rejse i to uger. Man skal ikke se på livet, som om man skal have alt, man skal forsøge at se det gode i det, man har", siger Inam.

Førstegenerationsindvandrere med handicap

Førstegenerationsindvandrere i alderen +35 er særligt fraværende i handicaporganisationerne, selvom det er en gruppe, hvor handicap er særligt udbredt. Samtidig er der en tendens til, at denne gruppe mangler viden om egen diagnose og om sammenhængen mellem livsstil og helbred.

Mange førstegenerationsindvandrere med handicap betragter eget handicap eller livsstilssygdom som blot et element i en livshistorie, der er bestemt af ydre faktorer snarere end egne valg. "Mit liv har været en kamp. Først krigen i Libanon, og flugten...Vi blev splittet [...] og jeg kunne intet gøre. Han for-

svandt og jeg har ikke mulighed for at finde ham. Og så kom jeg til Danmark, engang troede jeg at jeg skulle få det godt. Men smerterne er der hele tiden og min sagsbehandler er efter mig...og min læge siger at bare jeg taber mig, men jeg kan jo ingenting. Det er for sent at gøre noget, mange problemer, ikke bare lave om på ved at spise noget andet".

Eksemplet herover er fra en gigtramt libanesisk kvinde. Hun føler som flere af de førstegenerationsindvandrere, som projektet var i kontakt med, at social- og sundhedsvæsenet taler forbi hende. Når fagfolk anbefaler sådanne mere marginaliserede førstegenerationsindvandrere med handicap at ændre livsstil oplever de det mange gange som en manglende anerkendelse af deres samlede livssituation, hvilket kan afføde stor frustration. Mange føler at kontrol over eget liv er uopnåelig, fordi størstedelen af deres liv har været kontrolleret af ydre faktorer.

Oplevelsen af ikke at have kontrol over eget liv og egen krop forstærkes af at mange lider af post-traumatisk stress syndrom, som følge af oplevelser i hjemlandet. Bag et fysisk handicap gemmer der sig således ofte en historie om krig, tortur og flugt. Et eksempel er en 45 årig bevægelseshandicappet armensk kvindes historie: "Da jeg var lille døde min mor og min far fik en ny kone. Hun behandlede mig ikke godt. Hun slog mig og piskede mig og så besluttede hun sig for at gifte mig væk. Da jeg var 9 år blev jeg gift. Han var

25 år ældre end mig. Da jeg var 12 år blev jeg gravid.....En nat vågnede jeg op ved at han var død [ægtemanden]. Jeg ville gerne af med barnet, for jeg var jo bare et barn selv. Så jeg hoppede op og ned mindst 1000 gange, men der skete ingenting. Så kom krigen og jeg fik en granatsplint i benet og lå i koma i flere måneder. Da jeg vågnede, sagde de til mig, at min datter var død – så flygtede vi til Pakistan. De skød efter os da vi flygtede..... Når jeg holder møder med kommunen forstår jeg ingenting, selvom der er tolk. Indvendigt er jeg slidt, jeg taber mig hver dag. I rigtig lang tid har jeg bare været hjemme, uden kontakt til nogen over hovedet”.

33 % af alle flygtninge lider som denne kvinde af post traumatisk stress syndrom (PTSD). Følggevirkningerne af PTSD er bl.a. koncentrationsbesvær, indlæringsproblemer, angst, social isolation etc. Det betyder at dialogen med denne gruppe mennesker ikke blot kræver tolkning, men kræver en hensynstagen til, at de har særligt svært ved at koncentrere sig og indoptage ny viden.

Førstegenerationsindvandrere med handicap

- Livsstilssygdomme såsom gigt og diabetes 2 samt flere fysiske og psykiske handicap er overrepræsenteret blandt førstegenerationsindvandrere i Danmark.
- 33 % af alle flygtninge i Danmark lider af post traumatisk stress syndrom.
- Traumatiserede flygtninge oplever angst og koncentrationsbesvær i mødet med offentlige myndigheder.
- Krigstraumer betyder at mange har mistet troen på at de har indflydelse på egen skæbne, helbred og handicap.
- Mange indvandrere på starthjælp tvinges - ifølge en rapport - til at leve under EU's fattigdomsgrænse, hvilket betyder at de må leve af billig og ensidig kost og ikke har økonomiske midler til at deltage i handicaporganisationerne.
- Manglende kendskab til dansk sprog, analfabetisme, social og økonomisk marginalisering etc. betyder at mange ikke er i stand til at forstå og anvende mulighederne for offentlig og privat støtte ved handicap.

Artikel: Det handler om at skabe tillid

Mange etniske minoriteter har gigt, men langt størstedelen kender ikke til deres muligheder i Gigtforeningen. Det har kredsconsulent Lotte Enghusen kæmpet for at lave om på siden 2006. Et arbejde der har krævet megen tålmodighed, men også gjort en stor forskel for en gruppe indvandrerkvinder på Nørrebro.

Kredsconsulent Lotte Enghusen havde længe haft et ønske om at lave aktiviteter for kvinder med etnisk minoritetsbaggrund i Gigtforeningen. Den store udfordring var dog at få etableret kontakt til kvinderne og udvikle aktiviteter der matchede deres behov.

Et møde mellem Gigtforeningens vicedirektør Henrik Kjær Hansen og Naser Khader i 2006 banede vejen for kontakten til en gruppe indvandrerkvinder på Nørrebro. På mødet fortalte Naser Khader, at hans mor var med i en kvindegruppe på Nørrebro og at mange af kvinderne led af slidgigt. Da Lotte senere hørte om dette, tænkte hun at det var oplagt at lave aktiviteter for denne gruppe. Hun kontaktede Naser Khaders mor og aftalte at besøge kvindegruppen for at fortælle om Gigtforeningen. *“Kvinderne syntes, at det var spændende at få besøg af os - og de var meget åbne. Men det tog tid at forklare dem, hvad Gigtforeningen er for en størrelse og hvad vi tilbyder. De havde jo aldrig tidligere været i en forening og mange havde ingen eller kun kort skolegang, så det var svært”,* fortæller Lotte.

Det var dog tydeligt for Lotte, at kvinderne havde et behov for at deltage i Gigtforeningens tilbud. Mange af dem havde slidgigt på grund af overvægt, mange børnefødsler og manglende viden om kost og motion. *“Jeg tror, det er vigtigt at tage udgangspunkt i deres behov. Så jeg spurgte ind til, hvad de havde lyst til, om de havde lyst til at gå ture eller komme i varmtvands bassin. De havde ikke lyst til at gå ture, men varmtvands bassin syntes de lød spændende og de ville også gerne lære at cykle og ud at se Gigtforeningens lokaler. Så det gjorde vi”,* forklarer Lotte.

Adskillige gange besøgte Lotte kvindeklubben før hun igangsatte de egentlige aktiviteter. *“Det var vigtigt for at få opbygget et tillidsforhold mellem os og dem”,* fortæller Lotte.

Den første aktivitet Lotte iværksatte for kvinderne var undervisning i varmt-

vandsbassin. *“Det var et fantastisk spændende arbejde, også selvom der var flere ting der først skulle arrangeres. Der var jo mange ting vi skulle tage hensyn til. Det var vigtigt at der ikke var risiko for at nogen mænd kunne se kvinderne i bassinet. Så der måtte ikke være mænd før og efter kvindernes træning. Men det fik vi løst”,* fortæller Lotte.

Alle kvinderne var overvægtige og ville gerne tabe sig. I samarbejde med en diætist lavede Lotte vægttabskursus for kvinderne. Diætisten tog udgangspunkt i, at kvinderne kun beherskede dansk i begrænset grad. Hun nøjedes derfor ikke med, at forklare dem om kost, men benyttede sig af forskellige visuelle virkemidler. Fx tog hun dem med på indkøb, samt illustrerede en indkøbstur ved hjælp af tom emballage og brugte i det hele taget billeder som forklaring. *“I forløbet blev de løbende vejret, og mange tabte sig. Og de fik det jo bedre, og det var jo helt fantastisk”,* forklarer Lotte.

Kapitel to

Inklusion af etniske minoriteter i handicaporganisationerne

Erfaringen fra flere handicaporganisationer viser, at mødet mellem medlemmer med etnisk dansk baggrund og medlemmer med etnisk minoritetsbaggrund kan danne grobund for spændende erfaringsudvekslinger og fælles oplevelser. Alligevel er der i dag alt for få mennesker med etnisk minoritetsbaggrund, der er medlem af en handicaporganisation.

Begrænset kendskab til foreningslivet, forskelle i måder at håndtere handicap på, manglende rummelighed i organisationerne og praktiske og sociale problemer er nogle af de faktorer, der afholder mennesker med etnisk minoritetsbaggrund fra at deltage i handicaporganisationernes tilbud. Ved at iværksætte en målrettet indsats for inklusion af potentielle nye medlemmer med etnisk minoritetsbaggrund i den enkelte handicaporganisation er det dog muligt at overkomme flere af disse barrierer. Dog er der også brug for en offentlig indsats, der sikrer vilkårene for etniske minoriteter med handicap, da mange ikke har mulighed for at deltage, fordi de ikke får den kompensation og støtte, som er nødvendig for at leve et aktivt liv med et handicap.

Dette kapitel indeholder beskrivelser af, hvad medlemskab kan betyde for etniske minoriteter med handicap og hvad, der afholder mange etniske minoriteter med handicap og deres pårørende fra at drage nytte af støttemu-

lighederne i handicaporganisationerne. Samtidig indeholder kapitlet en række forslag til, hvad handicaporganisationer, fagfolk, kommuner og politikere kan gøre for at sikre, at også etniske minoriteter inddrages aktivt i handicaporganisationerne og i samfundet generelt.

Medlemskab er muligheder

Hvad betyder medlemskab af en handicaporganisation for etniske minoriteter med handicap og deres pårørende? Det var et af de spørgsmål projektet stillede medlemmer af handicaporganisationerne med etnisk minoritetsbaggrund. Ny viden om handicap, nyt mod på livet, nye netværk og nye redskaber til at håndtere livet med et handicap var noget af det der var fælles for både unge, voksne og forældre til børn med handicap. Samtidig varierede udbyttet af medlemskab mellem aldersgrupperne i overensstemmelse med de forskellige problematikker, de står over for.

For mange unge etniske minoriteter med handicap betyder medlemskab et brud med isolation og et nyt syn på eget handicap, som en ung kvinde med

tyrkiske rødder beskrev det: *"Jeg ville jo gerne finde ud af, hvem jeg selv var, men det var svært, for der var så meget jeg ikke måtte - fordi jeg er pige. Jeg skulle blive hjemme og lave mad og vaske tøj - som om jeg var en lille tjener eller lille mor.....Så jeg blev mere og mere modløs - jeg havde behov for at møde andre piger, snakke om de ting, jeg ikke kunne tale med min bror om..... Derfor var det dejligt at komme i Foreningen af Danske Døvblinde og møde andre unge. Det var med til at ændre mit syn på mig selv.....Jeg føler, at min identitet er blevet mere værd. Jeg er jo ikke alene, der er så mange andre, der har det samme. Så i dag er jeg glad for at fortælle om sygdommen, nu er jeg ikke bange for at fortælle om det. Jeg er handicappet - og hvad så!"*

Det at møde andre unge med et lignende handicap, der lever et aktivt liv, har en kæreste, er glad for sin tilværelse, tager en uddannelse, har et arbejde etc. er mange gange med til at give det nye medlem et nyt syn på eget handicap og nyt mod på livet. Et eksempel er en ung mand med somalisk oprindelse og bevægelseshandicap, der kom ud af en depression, da han blev aktiv i organisationen Ungdomskredsen.

"Det var så dejligt at komme i Ungdomskredsen. Vi festede og havde det sjovt. Jeg kunne sagtens identificere mig med dem. De havde store ambitioner - ligesom jeg.....Det gav mig håbet tilbage, og nu vil jeg i gang med en uddannelse igen. Min drøm er en dag at få arbejde i Danida. Jeg vil gerne bruge mine kompetencer til at gøre noget godt".

Viden om handicap, vejledning ved professionelle og kurser med fagligt indhold (motion, kost, hjælpemidler) fremhæver mange voksne og forældre med etnisk minoritetsbaggrund, som den vigtigste værdi ved medlemskab af en handicaporganisation.

"Jeg kunne ikke finde rundt i alle de regler, og jeg var også bange for at komme til møde i kommunen. Så meldte jeg mig ind i PTU og deres socialrådgiver har virkelig hjulpet mig. Hun har forklaret mig om loven og nu er det nemmere for mig. Jeg er ikke længere så bange, når jeg skal møde kommunen".

Organisationerne som et forum, hvor man bliver mødt først og fremmest som et individ snarere end indvandrere er også noget mange fremstiller som vigtigt. *"Det var rart at komme i Scleroseforeningen, fordi de ikke gjorde forskel på os, fordi vi er indvandrere. Hvis man er syg og kommer i foreningen,*

så kigger de ikke på ens kulturelle baggrund. De ser i stedet på, at der er en syg i familien og undersøger hvad de kan gøre".

Artikel: Vi vil gøre en forskel: Om samarbejdet mellem Friluftsskolen og ungdomshandicaporganisationer

Ønsket om at give elever med etnisk minoritetsbaggrund et socialt netværk uden for skolen og familien fik Friluftsskolen til at informere elever og forældre om mulighederne ved medlemskab af en handicaporganisation.

Friluftsskolen på Amager er en skole for unge med bevægelseshandicap og her har stor andel af eleverne en anden etnisk baggrund end dansk. En gruppe unge som ofte har svært ved at etablere et socialt netværk og få et aktivt fritidsliv uden for skolen. Noget skolens personale gerne vil lave om på, som lærer Christina Brumvig udtaler: *"Det kunne være godt, hvis de her unge kunne komme ud og få noget personlig kontakt frem for bare at sidde hjemme foran facebook".* Efter et personalemøde hvor projekt *"Handicaporganisationer for alle"* havde holdt et oplæg om *"Mulighederne for unge etniske minoriteter i ungdomshandicaporganisationerne"* besluttede personalegruppen sig for at lave en indsats for at informere eleverne om organisationerne.

Information om handicaporganisationerne blev videregivet på flere måder. I første omgang fik skolen besøg af Ricardo Lemus - en ung mand med bevægelseshandicap og etnisk minoritetsbaggrund - der fortalte sin egen medlemshistorie for skolens ældste elever. Et oplæg der vakte stor interesse: *"De så ham jo som et forbillede på mange måder. Drengene syntes at han var sej, fordi han spiller kørestolsbasket, og pigerne var jo vilde med ham, fordi han så godt ud og havde flotte overarme",* fortæller Christina.

Da Spastikerforeningens Ungdom holdt et informationsmøde for unge spastikere med etnisk minoritetsbaggrund, gjorde Friluftsskolen en massiv indsats for at motivere deres elever til deltagelse. Lærerne informerede både elever og forældre om arrangementet ved at give dem invitationen med hjem, fortælle dem om arrangementet og skrive om det i elevernes kontaktbog. Alligevel var der ingen der meldte tilbage om at de kunne deltage. *"Der var forskellige praktiske problemer, så vi tilbød at jeg [lærer Christina Brum-*

vig] kunne tage med eleverne, men det ville de heller ikke. Så det er svært. Jeg fandt også ud af, at nogle af dem troede at det der med ungdomshandicaporganisationer havde noget med ungdomshuset at gøre og de ville jo ikke have deres barn skulle besætte huse og ryge hash...Og så er det jo et meget beskyttet miljø de børn lever i, så man træder ind i intimsfæren når man prøver at hive dem ud af hjemmet”, forklarer Christina.

På trods af at det har været svært at få elever med etnisk minoritetsbaggrund til at deltage i foreningslivet fortsætter Friluftsskolen arbejdet. Mange af eleverne har allerede fået interesse for organisationerne, men nu ligger det store arbejde i at overbevise forældrene om at det er en god idé. ”Vi har planer om igen at invitere Ricardo til at fortælle sin historie til et forældremøde. Det vil være godt for dem at møde ham og se hvordan medlemskab har hjulpet ham. Vi overvejer også at lave en basar, hvor de forskellige foreninger kunne komme på skolen og så kunne elever og forældre møde foreningerne. En basardag kunne være med til at vise, at bare fordi man er en ungdomsorganisation, betyder det ikke at man drikker øl hele dagen”.

Barrierer for medlemskab

Begrænset viden om hvad en handicaporganisation er og hvad medlemskab indebærer, manglende rummelighed i organisationerne og social og økonomisk marginalisering er nogle af de faktorer, der afholder etniske minoriteter fra medlemskab.

”Handicaporganisationer er da en del af kommunen”, troede chilensk fødte Ricardo Lemus i en årrække, og det var en af de ting, der afholdt ham fra at blive medlem. Mange førstegenerationsindvandrere har aldrig hørt om handicaporganisationerne og de, der har, har ofte en fejlagtig opfattelse af dem. Fx troede mange af de indvandrere projektet talte med, at handicaporganisationerne er en del af det offentlige og/eller en slags lukkede fællesskaber primært for danskere. Også de adspurgte andengenerationsindvandrere havde generelt kun et begrænset kendskab til handicaporganisationerne. Det at mødes i et organiseret fællesskab omkring en fælles problematik eller interesse er en almindelig praksis for de, der er vokset op med den danske foreningstradition. Langt de fleste etniske danskere er flasket op med en viden om, at næsten uanset hvilken interesse man har eller hvilken problema-

tik man kæmper med, så er der en organisation, der arbejder med netop det - en viden mange etniske minoriteter ikke deler, fordi de har oprindelse i lande, hvor foreningstraditionen ikke er så udbredt som i Danmark. Idéen om at handicaporganisationerne er et naturligt sted at søge støtte og hjælp er således ikke givet på forhånd. Det betyder at når 37 årige Fatima får konstateret sclerose og når Mehdi og Yasmin får et barn med downs syndrom vil de kun sjældent søge vejledning hos handicaporganisationerne, fordi de mangler kendskab til dem.

Barrierer for medlemskab

- Abstrakt sprogbrug udelukker
- Lukkede verdner
- Det første møde er afgørende
- Aktiviteter er tilpasset majoriteten
- Når man ikke kender sine rettigheder

Abstrakt sprogbrug udelukker

Mange etniske minoriteter fortæller også, at de synes, det er svært at gennemskue, hvad handicaporganisationernes tilbud går ud på. Ofte er organisationernes informationsmateriale formuleret i et sprog, der kræver, at man allerede har et kendskab til foreningslivet. Fx er det ikke altid at de forhold, der knytter sig til organisationens virke – såsom aktiviteter, rådgivning, tid, sted og pris – formidles på en klar og konkret måde. En iransk født kvinde med bevægelseshandicap udtalte: *”Jeg har fået brochurer fra foreningen, men der står ikke hvordan jeg bliver medlem eller hvor meget det koster. Så derfor er jeg ikke medlem”*.

Når medlemsaktiviteterne beskrives med abstrakte begreber - såsom erfa-

ringsudveksling og netværksdannelse - kan det også afholde nogle potentielle medlemmer fra deltagelse. *”Jeg ved ikke, hvad jeg kan bruge en handicaporganisation til. Jeg har ikke lyst til at sidde og snakke med mennesker, som jeg ikke kender, om min datters handicap. Jeg har jo min familie, der støtter mig, så hvorfor skulle jeg tale med fremmede mennesker i sådan en organisation? Og om aftenen passer jeg jo mine børn, så der kan jeg ikke tage ud og det er også langt væk”*. Således udtalte en pakistansk født mor til en datter med downs syndrom. En udtalelse der ikke er enestående men kendetegnende for mange etniske minoriteters syn på handicaporganisationerne.

Aktiviteterne i handicaporganisationerne afspejler en dansk og vesteuropæisk måde at håndtere problemer og interesser på. Det fx at mødes i en handicaporganisation og udveksle erfaringer med andre forældre til børn med handicap, som man ikke kender på forhånd, er en ukendt praksis for mange etniske minoritetsforældre. I deres oprindelseslande varetages støtte ved handicap og sygdom primært af familien, derfor kan det være grænseoverskridende at deltage i den erfaringsudveksling, der finder sted i handicaporganisationerne. Mange afstår også fra medlemskab, da de er bange for at organisationerne er en del af kommunen og at deres sagsbehandler vil blive orienteret om, hvad de har fortalt i organisationen.

Samtidig er der en tendens til, at de interviewede viste større interesse for at melde sig ind i de handicaporganisationer, der har et højt fagligt indhold og mange konkrete tilbud, såsom tilbud om rådgivning og vejledning fra fagfolk (socialrådgivere, læger, jurister) omkring handicap, hvorimod interessen for de organisationer, hvis fokus er på fællesskab og mere uformel erfaringsudveksling, var mere begrænset. Dette skyldes, at den konkrete vejledning en ansat socialrådgiver kan tilbyde det enkelte medlem er mere håndterbar end den abstrakte støtte der opnås via erfaringsudveksling. Samtidig efterlyser mange etniske minoriteter konkret viden om handicap og støttemuligheder, fordi en stor del af gruppen mangler viden om støttemuligheder ved handicap.

Mange af de interviewede var isoleret i egen lejlighed og kom kun sjældent udenfor en dør fordi de ikke kendte til de muligheder der er for kommunal og offentlig støtte til hjælpemidler, hjælper/ ledsagerordning, transport etc.

Mine børn er en gave

Livet med to drenge med autisme har betydet mange glæder, men også udfordringer for somalisk fødte Intisar. På Landsforeningen Autismes Sikon konference fik hun nye redskaber til at håndtere hverdagens udfordringer.

“Det er lidt overvældende at være her på Sikon konferencen. Her er så mange mennesker, og jeg tror, at jeg er den eneste indvandrer. Men hvor er jeg glad for, at jeg tog af sted. Jeg har allerede lært så meget”, siger Intisar på syngende esbjergensisk.

At der kun er få deltagere med etnisk minoritetsbaggrund på årets SIKON konference, er ikke fordi, at autisme er mindre udbredt blandt etniske minoriteter. Alene i Danmark formodes der at være

ca. 2800 mennesker med etnisk minoritetsbaggrund og autisme spektrum forstyrrelser. To af dem er Intisars sønner Aziz og Karim.

De stresser hinanden

Intisar er 32 år og født og opvokset i Somalia. Som 18-årig kom hun til Danmark for at blive familiesammenført med sin mand, som hun i dag har to piger og to drenge med. Intisar havde kun boet få år i Danmark, da hendes ældste søn Aziz fik diagnosen atypisk autisme med en mild grad af mental retardering. *“Det var en stor udfordring - også fordi jeg først ikke vidste noget om autisme”,* fortæller Intisar.

Udfordringen blev ikke mindre, da lillebroderen Karim, få år efter, også fik konstateret atypisk autisme. *“Det har været svært, virkelig svært. Især fordi drengene har meget forskellige former for autisme. Den store er meget aktiv og højtråbende, mens den lille er meget stille - han har brug for ro. Når den store råber bliver den lille ked af det. Så de stresser hinanden. Og det påvirker jo også pigerne”.*

Intisar har længe kæmpet for at få familien til at fungere som en samlet enhed. Men det er svært fordi begge drengene reagerer voldsomt på tilstedeværelsen af mange mennesker. *“Jeg har prøvet og prøvet om vi ikke bare kunne spise sammen, men det går slet ikke. Den lille vil kun spise, hvis han sidder alene i et rum. Og den store vil også kun spise, hvis han sidder alene - altså i et andet rum. Så må pigerne og jeg spise i et tredje rum. Og det er svært at få det til at gå op i en lille lejlighed”.*

Når man ikke kender systemet

Intisar og hendes mand anede ikke, hvilken hjælp de kunne få fra kommunen, de første fire år efter at deres ældste søn havde fået diagnosen. *“Systemet er jo fuldstændig anderledes end i Somalia. Og vi havde travlt nok med at få hverdagen til at hænge sammen, og der var ingen på kommunen, der fortalte os noget. Min mand søgte selv information på nettet om autisme og det hjalp lidt. Men vi fik næsten ingen hjælp fra kommunen. Fx anede vi ikke, at man kan få støtte til køb af bleer og sådan noget. Så det var også økonomisk svært”.*

Det var en sygeplejerske på sønnen Aziz´ skole, der først fortalte Intisar om mulighederne for kommunal støtte. *“Hun gav mig en bog om kommunale rettigheder, og så ringede jeg til kommunen, og først da blev jeg visiteret til en sagsbehandler på handicapområdet. Den nye sagsbehandler kendte til handicapområdet, og hun har hjulpet os meget. Det hjælper også, at jeg taler godt dansk. I starten havde jeg altid talk med, og det er ikke altid tolken kender til handicapområdet, og så er det svært at oversætte. Med talk går man glip af meget. Det er vigtigt at lære sproget”.*

Det var Intisars nye sagsbehandler, der foreslog hende at få en aflastningsfamilie til drengene et par gange i måneden. *“Da hun først foreslog det, begyndte jeg at græde. Jeg kunne da ikke sende mine drenge væk. Men efter et stykke tid gik jeg med til det. Og det er en stor støtte - også for mine piger. I de weekender kan jeg give pigerne al min opmærksomhed. Vi kan være sammen som en familie - lave noget sammen. Og det har de også brug for”.*

De er også rigtig søde og dejlige børn

Selvom livet med to børn med autisme kan være hårdt, så er der også mange glæder, understreger Intisar med ordene: *“Nu har jeg sagt en masse negative ting om drengene, men de er også rigtig søde og dejlige børn. De øjeblikke, hvor jeg får øjenkontakt med den lille, betyder livet for mig. Det*

hjælper også at min mand og jeg hjælper hinanden med børnene. Han kæmper også for at de skal få et godt liv”.

Intisar er muslim, og ser det ikke som en tilfældighed, at hendes drenge har autisme. *“Alle mine børn er en gave fra Gud. Så for os er det ikke noget negativt. Mange tror at vi muslimer skammer os, men det har jeg aldrig oplevet. Vi takker Gud for de børn han giver os, uanset om de har et handicap”.*

Synlig minoritet og usynlige handicap

I Somalia er der ikke et ord for autisme, så Intisar har svært ved at forklare bedsteforældre i Somalia hvad deres børnebørns autisme betyder. *“Det er ikke nemt at forklare. De er jo kønne drenge, man kan ikke se det på dem. Så de siger bare, at drengene nok skal vokse fra det”.*

Samtidig må Intisar slås med de fordomme hun møder som synlig minoritet og mor til to drenge med et usynligt handicap. *“Jeg husker engang i Bilka, hvor en af drenge var hysterisk. Jeg prøvede at berolige ham, da den her mand kom over til mig, og sagde: ‘Få dog den neger-unge til at holde kæft’. Så sagde jeg til ham ‘han er handicappet, hvad er din undskyldning’. Han blev godt nok flov, men alligevel, man bliver jo ked af det”.*

Jeg havde aldrig fred med mig selv

I foråret 2008 var dagligdagens kampe ved at tage modet fra Intisar. *“Det hele blev bare for meget. Jeg følte mig som en robot. Jeg havde aldrig fred med mig selv, og tænkte hele tiden hvorfor mig, og hvordan skal jeg klare det? Og hver gang noget gik galt med drengene, så tog jeg det ind i min krop - og fik migræne”.*

Intisars socialrådgiver foreslog hende at deltage i Landsforeningen Autismes SIKON konferencen. I første omgang afslog hun, da hun aldrig havde deltaget i en konference og ikke kunne overskue at være væk fra børnene. *“Så sagde hun [socialrådgiveren] til mig ‘Du kan godt klare det’. Så sagde jeg ja, og hun hjalp mig med at udfylde tilmeldingsblanketten”.*

SIKON gav mig redskaber til at klare hverdagen

I dag er Intisar glad for, at hendes socialrådgiver fik hende overtalt til at deltage i SIKON konferencen. *“Jeg fik bare så meget ud af det. Det var en super dejlig oplevelse”.*

På SIKON konferencen deltog Intisar i en workshop om, hvordan man kan

bruge picktogrammer til at gøre hverdagen mere overskuelig for børn med autisme. *“Efter jeg kom hjem lavede jeg selv nogle picktogrammer, og det hjælper drengene. Der var også et oplæg om forældre og stress, hvor de fortalte om hvordan man kan lave stress om til en anden følelse. Og det har jeg brugt, nu tager jeg det mere roligt, når noget går galt”.*

Intisar deltog også i en workshop om etnicitet og autisme, hvor hun gav sin viden om handicapsyn blandt somaliere videre til de deltagende fagfolk. *“Det var dejligt, at jeg også kunne give noget tilbage, at jeg kunne dele min viden. Jeg kommer helt sikkert igen til næste år”,* siger Intisar.

Lukkede verdner

“Det er svært at bygge bro mellem handicaporganisationerne og indvandremiljøerne fordi begge er lukkede verdner”, sagde en deltager med iransk baggrund til et af projektets dialogmøder.

“Jeg er medlem af organisationen, men jeg har aldrig været med til deres arrangementer. Jeg har fået den her indbydelse til julefrokost i kredsen, men der står at de skal have flæskesteg og det spiser jeg jo ikke. Så jeg tror ikke rigtigt at det er noget for mig”, fortalte en 41 årig polioramt kvinde fra Somalia. Organisationerne opleves således som lukkede fællesskaber, når aktiviteter og tilbud ikke giver plads til forskellighed. Når det fx kun er muligt at få svinekød til et arrangement, sender man indirekte et signal om at muslimer og vegetarer ikke er velkomne.

Mange mennesker med etnisk minoritetsbaggrund er også afskåret fra den erfaringsudveksling, der foregår i det bredere samfund, fordi mange bor og færdes i områder, hvor størstedelen af befolkningen også har en anden etnisk baggrund end dansk. *“Indvanderne er for lukkede. Jeg siger det af egen erfaring. Når jeg kigger tilbage på min barndom og ungdom, så levede jeg også i et ret lukket miljø, indtil jeg kom i kontakt med handicaporganisationerne. Og det er ærgerligt, for det hjalp mig virkelig, da jeg blev aktiv i handicaporganisationerne”,* fortæller chilensk fødte Ricardo.

Mange etniske minoriteter er aldrig blevet foreslået medlemskab, fordi deres netværk ofte er begrænset til de etniske minoritetsmiljøer, hvor kun få

kender til mulighederne i handicaporganisationerne. En af de primære rekrutteringskilder i organisationerne er via medlemmernes eget netværk. Men handicaporganisationerne har stort set ikke et netværk i de etniske minoritetsmiljøer, hvorfor mange etniske minoriteter mangler viden om denne mulighed.

Derfor er det ofte mødet med fagfolk på handicapområdet der er altafgørende for om det enkelte menneske med etnisk minoritetsbaggrund får information om mulighederne for støtte i handicaporganisationerne. Dog betyder arbejdspress, tvivl om organisationernes tilbud går på tværs af kulturelle værdier eller praktiske behov at fagfolk ofte fravælger at informere etniske minoriteter om medlemskab.

Anbefalinger til fagfolk

Vær opmærksom på at mange etniske minoriteter mangler viden om mulighederne for mennesker med handicap i Danmark.

Forklar og konkretiser komplicerede begreber, såsom kompensation, hjælperordning, merudgift etc.

Informér om mulighederne for netværk og støtte i handicaporganisationerne.

Vær opmærksom på at handicaporganisationerne kan supplere de offentlige tilbud.

Erfaringen viser at medlemskab giver etniske minoriteter nyt mod på tilværelsen, nye redskaber til at håndtere eget handicap og udnytte eget potentiale.

Ønsker du at skabe muligheder for etniske minoriteter med handicap, så brug hjemmesiden www.h-f-a.dk.

På siden kan du finde information omkring den støtte handicapor-

ganisationerne tilbyder etniske minoriteter med handicap og printe materiale om organisationerne til dine brugere med etnisk minoritetsbaggrund:

- En kort generel beskrivelse, på syv forskellige fremmedsprog, af hvad en handicaporganisation er og hvad organisationernes tilbyder deres medlemmer.
- Korte og konkrete beskrivelser af 45 handicaporganisationerne; hvad de tilbyder deres medlemmer, hvad det koster at være medlem, kontakt-info etc.
- Medlemmernes historier, hvor etniske minoriteter fortæller om deres liv med et handicap før og efter medlemskab af en handicaporganisation.

Det første møde er afgørende

Flere handicaporganisationer har erfaret at medlemmer med etnisk minoritetsbaggrund kun dukker op til et enkelt møde, hvorefter de forsvinder ud af organisationen. Tendensen er, at det første møde er afgørende for fastholdelse, som følgende citat fra en iransk mand med et bevægelseshandicap viser: *"Jeg følte mig ikke velkommen til mødet, fordi ingen hilste på mig. De sad bare og talte sammen, uden at sige noget til mig. Så jeg fik ikke lyst til at komme der igen"*.

Ovenstående viser en udbredt dansk uformel og afslappet omgangstone, som er almindelig praksis i mange foreninger. Problemet er dog, at det af mange etniske minoriteter opleves som et udtryk for uvilje mod det nye medlem. Dette skyldes at mange kommer fra kulturer med en mere formel

omgangstone end den danske, og det kan derfor være svært at finde en plads i et fællesskab baseret på udtalte regler for uformelt samvær.

Aktiviteter er tilpasset majoriteten

Handicaporganisationernes aktiviteter, værdier og omgangsformer kan også ubevidst udelukke medlemmer med etnisk minoritetsbaggrund. Ofte afspejler aktiviteterne form og indhold - såsom traditioner omkring spisning, alkohol, tidspunkter og målgruppe for arrangementer, omgangstone etc. - den traditionelle medlemsskare bestående af etniske danskere med handicap.

I Danmark har vi f.eks. en individorienteret samfundsform, hvor det er en værdi at være et kritisk og frit individ, der kan navigere selvstændigt både indenfor og udenfor familien. Dette afspejles også i ungdoms- og voksenhandicaporganisationerne, hvor arrangementer generelt er rettet mod det enkelte individ med handicap. En samværsform mange førstegenerationsindvandrere ikke er vant til, fordi de har oprindelse i mere kollektivistiske kulturer, hvor familien er omdrejningspunktet for socialt samvær. Mange forældreorganisationer har derfor nemmere ved at tiltrække etniske minoriteter til deres arrangementer, netop fordi de henvender sig til hele familien og således er en genkendelig samværsform. *"Det er godt at vi kan deltage som familie i Muskelsvindfondens arrangementer. Jeg ville ikke have lyst til at tage af sted uden min mand og vi kender heller ingen der kan passe børnene. Så det er godt at vi kan tage af sted alle sammen"*.

En grundlæggende beherskelse af dansk er nødvendig, hvis man skal gøre brug af organisationernes mange tilbud om f.eks. telefonrådgivning, informationsmateriale og møder om handicap. Problemet er dog, at mange etniske minoriteter med handicap kun behersker et meget begrænset dansk, fordi de er meget isolerede fra det omgivende samfund på grund af manglende viden om egne muligheder og rettigheder. Samtidig kan de ikke anvende de støttemuligheder i handicaporganisationerne, som kunne give dem viden om kompensation ved handicap, fordi de ikke behersker ikke tilstrækkeligt dansk til fx at ringe til telefonrådgivningen.

På et informationsmøde om mulighederne i handicaporganisationerne som projektet afholdt i FAKTI - en forening for isolerede indvandrerkvinder i Københavns nordvest kvarter - blev det tydeligt at sproglige begrænsninger

afholder mange fra medlemskab. Til mødet deltog 17 kvinder, hvoraf over halvdelen led af gigt og/eller diabetes. Flere ønskede at tale med rådgiverne i Gigtforeningen og Diabetesforeningen, men ingen af deltagerne følte sig rustet til at anvende dette tilbud, da de kun talte meget lidt dansk.

Anbefalinger til kommuner

Ønsker man som kommune at sikre ligebehandling af etniske danskere med handicap og etniske minoriteter med handicap er det nødvendigt at lave en særlig indsats for sidstnævnte. Tiltag der kan sikre ligestilling er:

- En samlet, konkret og mere simpel præsentation af kommunen og dens indsats og tilbud på handicap-området, fx gennem informationsmateriale og hjemmeside på fremmedsprog.
- En mere forenklet sagsbehandling med en primær sagsbehandler og løbende opfølgning af den enkeltes sag.
- Ekstra tid til sagsbehandling af udsatte borgere, såsom etniske minoriteter med handicap og deres pårørende. I og med at denne gruppe mangler forhåndsviden om det danske system og ofte kun har begrænset viden om eget handicap/diagnose kræves der ekstra tid for at sikre sagsbehandlingens kvalitet.
- Møder og samtaler med borgere der kun behersker et begrænset dansk bør altid foregå med tolkning. Også skriftlig kommunikation med borgeren skal så vidt muligt foregå på borgerens modersmål.
- Tilbyd de mest marginaliserede og sårbare etniske minoriteter med handicap en bisidder, der kan støtte i kommunikationen med kommunen, herunder sidde med ved møder og hjælpe borgeren med at huske, hvad der blev sagt til mødet
- Evt. oprette kurser om handicap på fremmedsprog, hvor borgere med etnisk minoritetsbaggrund får viden om rettigheder og pligter samt redskaber til at anvende dem.

Når man ikke kender sine egne rettigheder

Helt basale praktiske og sociale problemer er også en væsentlig barriere for mange etniske minoriteters deltagelse i handicaporganisationerne. Fx er nogle på starthjælp og har derfor ikke råd til at betale kontingent, andre ved ikke at de kan få støtte til transport og har derfor ikke mulighed for at deltage i organisationens arrangementer og nogle har ikke hjælper eller ledsagerordning og kan derfor ikke deltage i længerevarende møder, da de ikke kan spise eller gå på toilettet uden hjælp.

Begrænset kendskab til dansk sprog og danske samfundsforhold betyder også at mange etniske minoriteter har svært ved at gennemskue egne muligheder for offentlig og privat kompensation og støtte ved handicap. Skal man selv søge viden om støttemuligheder ved handicap kræver det at man enten kan søge på internettet, forstå en brochure eller ringe til en rådgiver, noget der alt sammen kræver et vist kendskab til dansk sprog og samfundsforhold.

"Kommunen sagde bare til mig, at jeg skulle have pension, fordi de opfattede mig som slemt handicappet. Og jeg kendte jo ingen andre mennesker med handicap, så jeg tænkte: 'Okay, det er så min fremtid'. Det er så det jeg må tage til takke med, jeg må bare være glad over, at jeg kan få mad. Alle de andre ting, man tænker på når man er ung, sådan noget som uddannelse, arbejde og fritidsaktiviteter ville de ikke hjælpe mig med. Det var bare op til mig, og dengang kendte jeg ikke systemet så godt, så jeg vidste ikke hvem jeg ellers skulle spørge", fortæller en chilensk født ung mand med bevægelseshandicap. Det betyder at alt for mange etniske minoriteter med handicap ikke får den hjælp, der skal til for at føre et aktivt liv.

Anbefalinger til regeringen

En inkluderende indsats fra handicaporganisationerne kan ikke stå alene, hvis der skal ske en ændring af den sociale isolation og marginalisering, der er hverdagen for alt for mange etniske minoriteter med handicap og deres pårørende. Det offentlige social- og

sundhedsvæsen er kun i begrænset grad rustet til at vejlede og støtte mennesker med etnisk minoritetsbaggrund og handicap. Det betyder at alt for mange isoleres og marginaliseres, fordi de ikke modtager den kompensation og støtte, der skal til for at leve et aktivt liv med handicap. Skal alle borgere i Danmark sikres muligheden for et aktivt medborgerskab er det derfor nødvendigt at understøtte offentlige kommunale og private indsatser for inklusion af marginaliserede etniske minoriteter med handicap.

Inspiration til inklusion

Hvordan skaber man plads til medlemmer med etnisk minoritetsbaggrund i handicaporganisationerne? Det er et af de spørgsmål, som projekt "Handicaporganisationer for alle - også etniske minoriteter" har arbejdet intensivt med. Det viser sig, at hvervning og fastholdelse af etniske minoriteter først og fremmest kræver tålmodighed og personligt engagement og ikke nødvendigvis behøver at kræve de store økonomiske ressourcer.

Et stort projekt med ansatte og materialer oversat til fremmed sprog er effektivt til at få mange nye medlemmer med etnisk minoritetsbaggrund, men små projekter baseret alene på frivillige kræfter kan også gøre en stor forskel. I det følgende kapitel formidles de af projektet udarbejdede metoder til inklusion således at organisationer der ønsker at hverve og fastholde etniske minoriteter kan drage nytte af SUMHs erfaringer.

Inspiration til inklusion

- Giv plads til mangfoldighed
- Klar formidling skaber tillid
- Fra passivt til aktivt medlem
- Personlig kontakt - en metode til rekruttering
- At fastholde de nye medlemmer

Giv plads til mangfoldighed

Nogle handicaporganisationer tænker måske: *"Alle er da velkomne i vores organisation, så de etniske minoriteter kan jo bare melde sig ind"*. Erfaringen viser dog, at den gode holdning ikke er nok i sig selv, hvis den ikke efterfølges af handling. Hvis mennesker med etnisk minoritetsbaggrund ikke ved, at de er velkomne i handicaporganisationerne, og hvis organisationens aktiviteter ikke er gearet til at imødekomme deres behov, så er der kun ringe chance for, at de melder sig ind i organisationerne.

I arbejdet med at sikre inddragelse af mennesker med etnisk minoritetsbaggrund kan man lade sig inspirere af mangfoldighedsledelse: Idéen om at menneskers forskellighed kan være med til at fremme organisationernes potentiale. Mangfoldighedsledelse gør op med den gængse tankegang om, at alle skal behandles ens, og at den enkelte skal tilpasse sig organisationen. I stedet tager mangfoldighedsledelse udgangspunkt i at alle mennesker er forskellige og, at vi for at behandle dem lige må behandle dem forskelligt i organisationen.

Man kan derfor overveje, hvad der skal til for at gøre foreningens aktiviteter og tilbud mere rummelige. Små tiltag kan gøre en stor forskel. For eksempel kan man sørge for, at det er muligt at få halal til medlemsarrangementer med spisning, og man kan være bevidst om løbende at forklare de nye medlemmer, hvad foreningens aktiviteter går ud på, og hvad der forventes af dem som medlemmer.

Det er også vigtigt at være opmærksom på, at mange mennesker med et-

nisk minoritetsbaggrund kommer fra mere familiebaserede kulturer end den danske. Derfor er det en god idé at overveje, hvorvidt det nye medlems familie kan deltage i aktiviteterne. Som en far til en dreng med muskelsvind sagde til et seminar i projektet: *"Grunden til at vi [mig og min kone] kunne deltage i dag var at vi kunne tage vores børn med. Vi har ikke pasningsmuligheder, så hvis der ikke havde været plads til børnene, var vi blevet hjemme"*.

Klar formidling skaber tillid

Mange mennesker med etnisk minoritetsbaggrund har kun begrænset viden om det danske foreningsliv og om de muligheder de har i handicaporganisationer. I arbejdet med at hverve denne nye medlemsgruppe er det derfor vigtigt at formidle handicaporganisationens virke og aktiviteter på en klar og konkret måde. Erfaringen viser nemlig, at organisationer med klare rammer skaber tillid og interesse. *"Det var rart at der stod vi kunne få halal til seminaret. Ofte er vi lidt usikre på, hvilken mad vi får til arrangementerne i organi-*

sationen. Så kan man blive lidt usikkert. Så vi følte os mere velkomne, da der stod, at vi kunne få halal", således udtalt en pakistansk far, der deltog i et af projektets seminarer.

Det er således vigtigt at signalere plads til forskellighed. Det var et iransk født par med til at sikre i Scleroseforeningen. "Vi var med til at lave den her brochure for pårørende i Scleroseforeningen. Tidligere havde den kun indeholdt billeder af etniske danskere, men nu kom der også et billede med af os [familie med iranske rødder] og det tror jeg var med til at få flere arabiske familier med. Det at man ser en brochure, hvor der er nogle der ligner en selv".

Det kan også være effektivt at oversætte en folder om organisationen og/eller dele af hjemmesiden til fremmedsprog. Hvorvidt man skal bruge ressourcer på oversættelse, afhænger af målgruppen. Er målgruppen voksne eller forældre, der forventes at have ringe dansk kundskaber, bør den nok oversættes, men er det ressourcestærke unge, kan det være et forkert signal at oversætte folder og hjemmeside.

Fra passivt til aktivt medlem

Mange handicaporganisationer oplever, at de få medlemmer med etnisk minoritetsbaggrund som de har, er passive medlemmer, der stort set er usynlige til arrangementerne. Det kan derfor være en god idé at undersøge, hvorfor medlemmerne er passive. Det gjorde Københavner-kredsen i Landsforeningen Autisme, hvor man inviterede alle medlemmer med etnisk minoritetsbaggrund til et aftenmøde for at opstarte en dialog om deres ønsker til arrangementer i foreningen. Mødet var en stor succes og dannede basis for udvikling af nye aktiviteter målrettet forældre med etnisk minoritetsbaggrund. Manglende deltagelse kan have mange årsager; fx kommunikationsbrister,

manglende overensstemmelse mellem aktivitetsudbuddet og medlemmernes behov, praktiske barrierer, ængstelse ved at deltage i et nyt forum, hvor man ikke kender de andre etc. Ønsker man at lave en indsats for inddragelse af etniske minoriteter er det således en god idé at starte med at udarbejde en strategi for at få engageret de passive medlemmer i organisationen. Når de først er aktive medlemmer af foreningen, kan de virke som rollemodeller i hvervningen af nye medlemmer med etnisk minoritetsbaggrund.

Artikel: Der er et stort behov: Inklusion i Landsforeningen Autisme

En af de handicaporganisationer, som projekt "Handicaporganisationer for alle - også etniske minoriteter" har samarbejdet med, er Landsforeningen Autisme. I kredsforeningerne Storkøbenhavn og København/Frederiksberg har kredsformand Rebecca Rant opstartet et pilotprojekt, der har til formål at få flere etniske minoritetsforældre inddraget i kredsene.

Begge kredse repræsenterer områder, hvor der bor forholdsvis mange mennesker med etnisk minoritetsbaggrund, men det afspejler sig langt fra i medlemssammensætningen. Fx har ca. 25 % af befolkningen i København etnisk minoritetsbaggrund, mens det ifølge Rebecca Rant kun er ca. 3,5 % af medlemmerne i Københavner-kredsen, der har etnisk minoritetsbaggrund. Endvidere er der en tendens til, at de få medlemmer med etnisk minoritetsbaggrund, der er i kredsene, er passive medlemmer, der sjældent deltager i kredsenes arrangementer.

I pilotprojektets første fase er det målet at få engageret de passive medlemmer mere aktivt i kredsene og bruge dette som springbræt til at få nye med-

lemmer med etnisk minoritetsbaggrund. Derfor inviterede Rebecca begge kredses i alt 23 medlemmer med etnisk minoritetsbaggrund til et aftenmøde om "Autisme og etniske minoriteter", med det formål at høre deres ønsker til - og overvejelser omkring - aktiviteterne i kredsene. *"Du skal ikke regne med at høre fra dem, sagde mange til mig. Men allerede samme dag, hvor jeg havde sendt invitationen ud, meldte 8 tilbage. Og til mødet kom der 9, så der er et stort behov"*, fortæller Rebecca.

På mødet blev det klart, at mange af de barrierer etniske minoritetsforældre kæmper med, er de samme som etnisk danske forældre. Den særlige problematik er, at etniske minoritetsforældre samtidig må kæmpe med sproglige og forståelsesmæssige barrierer. Deltagerne foreslog at lave netværksgrupper fordelt efter modersmål, foredrag og kurser med tolkning samt korte og klare pjecer på simpelt dansk eller på fremmedsprog. På baggrund af mødet har Rebecca Rant således fået ny inspiration til det videre arbejde med inklusion af etniske minoriteter ude i kredsene.

Mentorer/rollemodeller

Det er en god ide at anvende aktive medlemmer med etnisk minoritetsbaggrund som rollemodeller eller mentorer i rekrutteringen og fastholdelsen af medlemmer med etnisk minoritetsbaggrund. I projekt "Handicaporganisationer for alle" var bl.a. chilensk fødte Ricardo Lemus fra foreningen Handicappede Studerende og Kandidater aktiv som rollemodel, hvor han tog rundt på diverse skoler for unge med bevægelsehandicap og fortalte sin egen historie. Mange af deltagerne kunne genkende sig selv i Ricardos historie og blev derfor inspireret til at søge støtte i handicaporganisationerne.

En anden mulighed er at lave en mentorordning, hvor nye medlemmer med etnisk minoritetsbaggrund bliver tilbudt en mentor, dvs. et erfarent medlem der kan støtte det nye medlem. Mentorrelationen bygger på en relation mellem mentor (erfarent medlem) og mentee (nyt medlem), hvor mentor tilbyder mentee den støtte der skal til for at mentee kan indgå i foreningen på lige vilkår med alle andre. I Foreningen af Danske Døvblindes Ungdomsprojekt har tyrkisk fødte Razyie Acili iværksat en mentorordning for unge piger med etnisk minoritetsbaggrund. I ordningen tager hun først på hjemmebesøg hos pigerne og fortæller dem og deres forældre om foreningen for herefter at tilbyde pigerne at være deres støtteperson/mentor ved arrangementerne i foreningen.

Razyie udtaler om en af de unge kvinder hun er mentor for: *"Hun siger at hun er så glad for at få mig som støtteperson - at komme med og hun glæder sig allerede til at se mig igen. Og hun vil virkelig gerne med til arrangementerne og så kommer hun jo ud og lærer det. Og det er godt"*.

Artikel: Jeg vil give piger med etnisk minoritetsbaggrund en mulighed

Razyie Acili har kæmpet mange kampe som ung døvblind pige med tyrkiske rødder. En erfaring som hun i dag bruger i Foreningen af Danske Døvblinde (FDDB), hvor hun har iværksat en indsats for unge piger med etnisk minoritetsbaggrund og døvblindhed.

Razyie arbejder i FDDB på et 4-årigt ungdomsprojekt, hvor hun bl.a. forsøger at inddrage unge piger med etnisk minoritetsbaggrund. *"Mit formål med at få dem med er at give dem viden om organisationen og få dem til at deltage i forskellige arrangementer, lære om samfundet og møde andre piger med handicap. Jeg vil gerne give de unge piger lidt frihed - til at forske i sig selv og finde ud af hvem de er. Jeg ved jo fra mig selv, at de har brug for at komme ud - komme lidt væk fra deres forældre. Hvordan skal de ellers finde ud af hvem de selv er og hvad de kan. Det vil jeg gerne give dem en mulighed for"*, fortæller Razyie.

Isolation og ensomhed prægede Razyies tidlige ungdom, indtil hun kom på efterskole og blev aktiv i FDDB. *"Jeg ved hvordan det er for de her piger at*

være isolerede hjemme ved deres forældre. Jeg har jo selv prøvet det. De er en meget sårbar gruppe, og de har meget svært ved at komme ud og være en del af samfundet, så der håber jeg, at jeg kan bruge mine erfaringer. Men det er klart at man ikke kan gå direkte til de etniske piger – man skal igennem forældrene”.

Kontakten til pigerne etablerer Razyie via døvblindekonsulenterne, der tilbyder pigerne og forældrene at Razyie kommer på besøg og fortæller om FDDB. *”Det er vigtigt at få etableret en god kontakt til familierne. Forældrene er oftest meget kritiske, hvis deres datter skal med os på tur, så er de usikre over om vi nu passer ordentligt på hende. Så jeg prøver at forklare dem, at de kan stole på os. Jeg prøver også at forklare dem, at vi forsøger at hjælpe pigerne med at blive selvstændige, at kunne klare sig selv i trafikken”.*

Razyie fungerer som en slags mentor for pigerne, hvor hun vejleder og støtter de nye medlemmer med etnisk minoritetsbaggrund. Om en af pigerne fortæller Razyie: *”Hun siger, at hun er så glad for at få mig som støtteperson - at komme med og hun glæder sig allerede til at se mig igen. Og hun vil virkelig gerne med til arrangementerne og så kommer hun jo ud og lærer det. Og det er godt”.* Et arbejde der kræver stor tålmodighed. *”Den ene pige har jeg fulgt i et halvt år og hun har været med til nogle af vores arrangementer. Men det er endnu ikke lykkedes helt, så det kan tage lang tid, nogle gange flere år”.*

Arbejdet med pigerne er noget Razyie brænder for og hun har ikke tænkt sig at give op selvom det er en tidskrævende proces. *”Mit hjerte ligger ved de her piger. Når jeg selv ser tilbage. Min far ville gerne have, at jeg skulle være et godt menneske og klare mig godt, men hvordan skulle jeg det, når jeg ikke kunne komme ud? Det prøver jeg også at forklare familierne”.*

Personlig kontakt - en metode til rekruttering

Medlemmer med etnisk minoritetsbaggrund kommer ikke af selv, da mange ikke kender til handicaporganisationernes tilbud og ikke kender nogle, der kan fortælle dem om organisationerne.

Når man ønsker at rekruttere medlemmer med etnisk minoritetsbaggrund, er det således vigtigt at etablere kontakt til etniske minoritetsnetværk og miljøer. Problemet er nemlig, at mange organisationers netværk ikke indbefatter etniske minoriteter, fordi medlemmerne som oftest ikke kender nogen mennesker med etnisk minoritetsbaggrund. Det betyder at den naturlige rekrutteringskilde, hvor medlemmerne fortæller deres venner, familie og skolekammerater om organisationen, hvorefter nogle bliver inspireret til at melde sig ind, ikke altid virker i forhold til etniske minoriteter. Det er derfor nødvendigt at organisationen selv opsøger de etniske minoritetsmiljøer og oplyser dem om mulighederne i handicaporganisationerne.

Erfaringen fra projekt ”Handicaporganisationer for alle - også etniske minoriteter” viser, at det ofte er de personlige kontakter, der er mest effektive til at hverve deltagere til arrangementer i handicaporganisationerne. Da Spastikerforeningens Ungdom afholdt et informationsmøde for unge spastikere med etnisk minoritetsbaggrund i marts 2009 havde de sendt invitationer rundt til 12 skoler og behandlingssteder og bedt det tilknyttede personale om at videreformidle invitationerne - noget flere af skolerne havde gjort meget ud af, bl.a. Friluftsskolen på Amager, der havde givet alle eleverne invitationen med hjem. Alligevel deltog ingen af de, der var blevet inviteret via de skriftlige indbydelser. Til gengæld deltog alle de som foreningen havde inviteret personligt via en mundtlig invitation per telefon eller via besøg hos personen.

Projektet informerede også om handicaporganisationerne i diverse foreninger, kulturhuse og moskeer, hvor etniske minoriteter mødes. Bl.a. besøgte projektet en arabisk kvindegruppe i Islamisk trossamfund, hvor 7 ud af 20 kvinder siden henvendte sig til projektet for at få yderligere information omkring de enkelte handicaporganisationer. Mange af kvinderne fortalte, at de havde svært ved at forstå de brochurer de havde modtaget om organisationerne, men at de efter projektets informationsmøde havde forstået hvad organisation var og fået lyst til at blive medlemmer.

Det er derfor en god idé at tage rundt i indvandrerforeninger, beboerforenin-

ger og lektie-caféer og fortælle om handicaporganisationens tilbud. Evt. kan et medlem med etnisk minoritetsbaggrund tage med og fortælle om sin egen erfaring med organisationen. Det kan mange gange være med til at give et mere personligt og vedkommende indblik i mulighederne ved medlemskab. Det er også en god idé at besøge eller ringe til socialcentre og skoler beliggende i områder med mange mennesker med etnisk minoritetsbaggrund. Her kan man enten oplyse etniske minoriteter direkte om mulighederne i den enkelte handicaporganisation og/eller oplyse socialrådgiver og/eller lærere om, at organisationen ønsker at inddrage medlemmer med etnisk minoritetsbaggrund.

Artikel: Det kan lade sig gøre: Om arbejdet med inklusion i Spastikerforeningens Ungdom

"Da vi første gang hørte om projekt "Handicaporganisationer for alle – også etniske minoriteter" anede vi ikke, hvordan vi kunne gøre en forskel for unge med spastisk lammelse. Men vi bestemte os alligevel for at deltage i projektet, fordi vi syntes at det var vigtigt". Således udtaler formanden for Spastikerforeningens Ungdom Thomas Arpe, som selv har spastisk lammelse.

Siden har Thomas sammen med Trine Birkholm iværksat et pilotprojekt for at få flere unge etniske minoriteter med ind i Spastikerforeningens Ungdom. En lille forening uden de store ressourcer men med to ildsjæle der har vist at det kan lade sig gøre at gøre en forskel også uden de store økonomiske mid-

ler. I marts 2009 afholdt foreningen et Informationsmøde for unge etniske minoriteter med spastisk lammelse og deres forældre.

Mødet var en blanding af faglighed, hygge og erfaringsudveksling, hvor deltagerne både blev introduceret til mulighederne i foreningen og fik tid til at snakke med hinanden. Det var en lille gruppe mennesker bestående af seks unge med etnisk minoritetsbaggrund og en forælder der deltog i mødet.

"Vi havde håbet at der kom flere, men fordi der var så få fik folk virkelig snakket sammen og det er jo rigtigt godt .....De var alle sammen meget glade for at deltage i mødet. De sagde også at de ville melde sig ind i foreningen...Så nu planlægger vi at holde endnu et arrangement til efteråret", fortæller Thomas.

At fastholde de nye medlemmer

Det første møde med organisationen er altafgørende for om det nye medlem sidenhen bliver aktivt engageret i organisationen. Det kan derfor være en god idé at holde velkomstmøder, hvor nye medlemmer introduceres til foreningen og dens aktiviteter eller etablere en ordning hvor nye medlemmer bliver ringet op og budt velkommen i foreningen. Erfaringen viser at medlemmer med etnisk minoritetsbaggrund i højere grad fastholdes i foreninger, hvor man har en fast procedure for at byde de nye medlemmer velkommen og introducere dem til aktiviteterne.

Mange mennesker med etnisk minoritetsbaggrund kommer fra kulturer med en mere formel omgangstone end den danske. Derfor vil mange tolke en afslappet og uformel velkomst, som et udtryk for uvilje og uhøflighed. Det er derfor vigtigt at gøre ekstra ud af velkomsten, når det gælder nye medlemmer med etnisk minoritetsbaggrund. Det har man bl.a. gjort i Gigtforeningen, hvor en arabisk kvindegroupe var på besøg. "Jeg tog dem med på rundvisning i Gigtforeningen, hvor vores direktør kom og hilste på dem. Og så var de rundt at se kontorerne, hvor de prøvede at sidde i en kontorstol. Det var helt fantastisk, mange havde aldrig prøvet det før. Det var alt sammen med til at opbygge et tillidsforhold mellem os og dem", forklarer Lotte Enghusen fra Gigtforeningen.

Anbefalinger til handicaporganisationer

Fokuser på muligheder og ikke begrænsninger

Vær opmærksom på at små tiltag, såsom at inkludere billeder af medlemmer med etnisk minoritetsbaggrund, kan gøre en stor forskel.

Giv plads til mangfoldighed

Gør ikke et stort problem ud af at nogen bærer tørklæde, ikke spiser svinekød eller drikker alkohol. Signaler derimod at organisationen har plads til forskellighed.

Synlighed

Opsøg indvandrerforeninger, skoler og socialcentre og oplys om at organisationen er åben for at inkludere nye medlemmer med etnisk minoritetsbaggrund.

Velkomst

Tag højde for, at mange etniske minoriteter kommer fra kulturer med en mere formel omgangstone end den danske. Arranger derfor mere formelle velkomstmøder, hvor de nye medlemmer introduceres til organisationen.

Klar formidling skaber tillid

Vær opmærksom på, at mange etniske minoriteter kun har begrænset viden om det danske foreningsliv. Forsøg at formulere alle de forhold der knytter sig til foreningen - såsom aktiviteter, tid, sted, pris m.m. - på en enkel og klar måde. Erfaringen viser nemlig, at det skaber tillid og interesse at foreningen skaber klare rammer.

Vær opmærksom på målgruppens behov

Signalet i informationsmaterialet må afstemmes efter målgruppens behov og ønsker. Mange unge etniske minoriteter ønsker at deltage i en forening for at møde ligesindede og få et netværk, mens ten-

densen er at voksne etniske minoriteter med handicap og forældre til børn med handicap i højere grad er interesseret i den professionelle viden og rådgivning som organisationerne tilbyder deres medlemmer.

Sprog

Oversæt evt. en del af hjemmesiden til fremmedsprog. Anvend gerne billeder og film, der ofte taler klarere end det skrevne ord.

Mentorer og rollemodeller

Anvend medlemmer med etnisk minoritetsbaggrund som rollemodeller/mentorer i rekrutteringen og fastholdelsen af nye medlemmer.

Inkluder familien

Vær opmærksom på, at mange mennesker med etnisk minoritetsbaggrund kommer fra mere familiebaserede samfund end det danske. Overvej derfor, hvorvidt det nye medlems familie kan deltage i organisationens aktiviteter.

Kapitel tre

Projekterfaringer: Inspiration til dig der skal lave projekter rettet mod etniske minoriteter med handicap

Evaluering af projekt "Handicaporganisationer for alle - også etniske minoriteter"

SUMH og projekt "Handicaporganisationer for alle - også etniske minoriteter" har i perioden juli 2007 til maj 2009 udført en informations- og holdningsbearbejdende kampagne blandt etniske minoriteter, handicaporganisationer og fagfolk, der har medvirket til at sikre inklusion af etniske minoriteter i handicaporganisationerne. I dette arbejde har projektet indsamlet viden om etnicitet, handicap og handicaporganisationer, rustet handicaporganisationerne til at hverve og fastholde nye medlemmer med etnisk minoritetsbaggrund samt informeret fagfolk og etniske minoriteter om mulighederne ved medlemskab. I dette kapitel præsenteres og evalueres projektets metoder og tiltag således, at de kan bruges af andre, der planlægger projekter målrettet etniske minoriteter.

Formål, succeskriterier og målgrupper

Projektets målgrupper var etniske minoriteter med handicap og deres pårørende, handicaporganisationer (primært SUMH og DHs 45 medlem-

sorganisationer) og fagfolk på handicapområdet (herunder sagsbehandlere, sygeplejersker, skolelærere, pædagoger etc.). Det overordnede formål i projektet var at sikre inklusion af etniske minoriteter i handicaporganisationerne via følgende delmål:

Målgruppen etniske minoriteter

- At indsamle viden om handicapsyn, oplevede barrierer og behov, kendskab og holdninger til handicaporganisationerne blandt etniske minoriteter.
- At formidle viden om mulighederne i handicaporganisationerne blandt etniske minoriteter.

Målgruppen handicaporganisationer

- At indsamle viden om handicaporganisationernes erfaringer og ønsker omkring inklusion af medlemmer med etnisk minoritetsbaggrund.
- At motivere handicaporganisationerne til at hverve og fastholde medlemmer med etnisk minoritetsbaggrund.

Målgruppen fagfolk

- At indsamle viden omkring hvilke barrierer og behov fagfolk oplever i forhold til at informere deres brugere med etnisk minoritetsbaggrund om handicaporganisationerne.
- At gøre fagfolk på handicapområdet opmærksomme på behovet for deres aktive rolle i informationen omkring handicaporganisationernes eksistens og tilbud til mennesker med etnisk minoritetsbaggrund.

Arbejdet med delmålene sikrede at projektet levede op til egne succeskriterier om:

- At handicaporganisationerne (primært SUMH og DHs 45 medlemsorganisationer) ved projektets afslutning oplever, at de er blevet bedre rustet til at hverve og fastholde etniske minoriteter og at de har fået flere medlemmer med etnisk minoritetsbaggrund, end de havde før projektets start.

- At behandlersystemet (social, sundheds og skole system) skal føle det samme ansvar i forhold til at informere etniske minoriteter om handicaporganisationerne, som de føler i forhold til etniske danskere.

Projektets deltagere

Målgruppen etniske minoriteter

- I alt 84 mennesker med etnisk minoritetsbaggrund (24 unge med handicap, 21 forældre til børn/unge med handicap og 39 voksne med handicap) deltog i projektets forskellige aktiviteter, herudover samarbejdede projektet med 5 etniske minoritetsorganisationer.

Målgruppen handicaporganisationer

- 26 handicaporganisationer har været aktivt involveret i projektet, herudover har alle DH og SUMHs 45 medlemsorganisationer løbende modtaget informationsmateriale om projektet.

Målgruppen fagfolk

- 20 offentlige og private institutioner har samarbejdet aktivt med projektet, herudover har alle landets kommuner, 23 behandlingssteder og 64 skoler, værksteder og bosteder modtaget information om projektet

Følgegruppe

Projektet har løbende modtaget sparring både fra den samlede følgegruppe og fra de individuelle medlemmer af følgegruppen. Deltagerne af følgegruppen var:

- Henrik Søndergaard (Organisationskonsulent, Danske Handicaporganisationer)
- Noman Malik (Minoritetskonsulent DUF)

- Anna Mygind (Phd studerende med fokus på etniske minoriteter og farmaceutisk praksis)
- Safari Radjabu (Etnisk minoritetskonsulent, Center for frivilligt socialt arbejde)
- Salih Coshkun (Foreningen af stammere i Danmark)
- Ditte Rudolfsen (tidligere frivillig i SUMH)

Dialogmøder: En metode til at indsamle og sprede viden

Dialogmøder med etniske minoriteter, repræsentanter for handicaporganisationerne og fagfolk på handicapområdet (i alt 54 møder) blev anvendt til at indsamle og sprede viden om barrierer og muligheder for inklusion af etniske minoriteter i handicaporganisationerne.

I projektets første fase blev der afholdt 21 dialogmøder, hvor der blev indsamlet viden blandt projektets tre målgrupper. På møderne med etniske minoriteter blev der sat fokus på deltagerens syn på handicap, oplevede barrierer og behov samt kendskab og holdninger til handicaporganisationerne. I hvilken grad organisationerne er rustet til at hverve og fastholde nye medlemmer med etnisk minoritetsbaggrund var hovedspørgsmålet i møderne med handicaporganisationerne. Mens fokus i møderne med fagfolk var på at undersøge deres praksis omkring information om handicaporganisationerne til etniske minoriteter med handicap.

Den anden runde af dialogmøder bestod af 5 temamøder, der samlede både fagfolk, frivillige og ansatte fra handicaporganisationer og etniske minoriteter til gensidig erfaringsudveksling omkring mulighederne for inklusion af etniske minoriteter med handicap i organisationerne.

Møderne var delt op i temaerne unge med handicap, voksne med handicap og forældre til børn med handicap og havde deltagere, der enten selv havde en etnisk minoritetsbaggrund og et handicap, et barn med handicap eller beskæftigede sig fagligt eller organisatorisk med temaet.

I tredje fase afholdt projektet 28 dialogmøder, der havde til formål at sprede viden blandt målgrupperne, herunder at formidle viden til handicaporganisa-

tioner om muligheder og metoder til inklusion af medlemmer med etnisk minoritetsbaggrund, at informere om mulighederne i handicaporganisationerne blandt etniske minoriteter og fagfolk på handicapområdet.

Projektets forløb

Fase 1: Indsamling af viden blandt målgrupperne

- Første fase af dialogmøder med etniske minoriteter
- Første fase af dialogmøder med handicaporganisationer
- Første fase af dialogmøder med fagfolk

Fase 2: Udvikling af informationsmateriale og brobygning mellem målgrupperne

- Tiltag på baggrund af projektets første fase
- Anden fase af dialogmøder: tematiske dialogmøder

Fase 3: Spredning og forankring af viden blandt målgrupperne

- Tredje fase af dialogmøder med etniske minoriteter
- Tredje fase af dialogmøder med handicaporganisationer
- Tredje fase af dialogmøder med fagfolk
- Samlet konklusion på projektet

Fase 1: Indsamling af viden blandt målgrupperne

I projektets første fase blev der indsamlet viden blandt projektets tre målgrupper om barrierer og muligheder for inklusion af etniske minoriteter i handicaporganisationerne, som dannede basis for udviklingen af projektets videre tiltag, herunder udvikling af møder og informationsmateriale.

Første fase af dialogmøder med etniske minoriteter

Målet med den første række af dialogmøder med etniske minoriteter var at indsamle viden om handicapsyn, kendskab og holdninger til handicaporganisationer og oplevede barrierer og behov i mødet med det danske samfund. Via møderne ønskede projektet at etablere en viden, som skulle danne basis for udarbejdelsen af artikler og metoder til fagfolk og handicaporganisationer, der kunne inspirere til en aktiv indsats for inklusion af etniske minoriteter. Problemet var dog i første omgang, at det var svært at rekruttere deltagere til dialogmøderne.

Etablering af kontakter

Projektet formidlede invitationer til dialogmøderne til fagfolk på handicapområdet med en opfordring om at videreformidle invitationen til brugere og patienter med etnisk minoritetsbaggrund. Desværre var der kun to personer der tilmeldte sig mødet via invitationerne og de havde det tilfældes, at deres sagsbehandler havde forklaret dem mundtligt om arrangementet og opfordret dem til at deltage. Ingen af de der blot havde modtaget en invitation på papir tilmeldte sig møderne. Det viste sig derfor, at en personlig formidlet invitation var den mest effektive metode til at hverve deltagere til dialogmøderne.

Projektkonsulenten tog derfor rundt til behandlingssteder, indvandrerforeninger, moskeer, beboerforeninger og informerede om projektet i et forsøg på at hverve deltagere direkte. Fx havde hun en uge en informationsstand om projektet i venteværelset på PTUs rehabiliteringscenter. Mange patienter med etnisk minoritetsbaggrund kom forbi og fik information om projektet og 12 af dem deltog senere i projektets dialogmøder og interviews. Den mest effektive måde at rekruttere deltagere på var således via den direkte personlige kontakt.

Skriftlige invitationer via fagfolk på handicapområdet gav mange et indtryk af, at projektet var en del af det offentlige system, som mange etniske minoriteter i forvejen havde et ambivalent forhold til, hvorfor de ikke ønskede deltagelse. Det krævede også et vist kendskab til dansk sprog at læse invitationen og den forklarede heller ikke usikkerhedsfaktorer, såsom hvad er det for en person, der står for mødet og har jeg lyst til at fortælle den person min historie. Således var det langt mere effektivt at formidle projektet personligt, da det personlige møde skabte tryk og den direkte mundtlige forklaring gav klarhed.

Evaluering af første fase af dialogmøder med etniske minoriteter

Dialogmøderne viste, at mange etniske minoriteter kæmper med dobbeltmarginalisering, fordi de tilhører to minoritetsgrupper i kraft af deres handicap og etniske minoritetsbaggrund. Begrænset forhåndskendskab til det danske samfund betyder at mange ikke kender til egne rettigheder og muligheder, hvilket medfører isolation og marginalisering. Samtidig fortalte

størstedelen af de deltagende medlemmer med etnisk minoritetsbaggrund at medlemskab havde været et vendepunkt i deres liv, der havde givet dem nyt mod, nye netværk, ny viden og nye redskaber til at håndtere egen livssituation. Dialogmøderne i projektets første fase bar dog præg af, at de tilmeldte stort set alle repræsenterede den mere velintegrerede del af målgruppen.

Tendensen var, at de mindre ressourcestærke indvandrere, såsom flygtninge med krigstraumer, førstegenerationsindvandrere, der ikke taler dansk eller er analfabeter etc., ikke ønskede at deltage i dialogmøderne. De afslog under henvisning til, at de ikke havde tid eller bare ikke havde lyst til at tale om eget eller pårørendes handicap i en større forsamling mennesker. At udveksle erfaringer med mennesker man ikke kender på forhånd er en meget vesteuropæisk praksis, der bygger på en idé om at individuel åbenhed kan støtte den enkelte i sin personlige udvikling. En tanke der er meget fremmed for mennesker med oprindelse i tredje verdens lande, hvor fortrolighed generelt er begrænset til familien og andre nære netværk.

For at sikre at projektets viden om etnicitet og handicap ikke blot afspejler et begrænset segment blandt etniske minoriteter med handicap, blev der indsamlet viden blandt de mindre velintegrerede dele af målgruppen via kvalitative samtaleinterviews. Det viste sig at være en effektiv metode, hvor mange tidligere havde afvist deltagelse i dialogmøder takkede de ja til et interview hjemme ved dem selv. I de 29 interview der blev afholdt i projektet var informanterne generelt meget åbne og ville gerne fortælle om deres eget liv med et handicap eller livet som pårørendes til en nær slægtning med handicap.

Den viden der blev indsamlet via de 5 dialogmøder og 29 interviews i projektets første fase er blevet anvendt til at sprede viden blandt handicaporganisationer og fagfolk om de mange forskellige handicapsyn der eksisterer blandt etniske minoriteter i Danmark og om særlige barrierer og metoder til inklusion af mennesker med etnisk minoritetsbaggrund. En viden der endvidere er formidlet i denne rapportes kapitel to og tre.

Første fase af dialogmøder med handicaporganisationer

Formålet med den første række af dialogmøder med frivillige og ansatte i

handicaporganisationer var at undersøge, i hvilken grad organisationerne er rustet til at hverde og fastholde nye medlemmer med etnisk minoritetsbaggrund og hvad, der skal til for at sikre inklusion af etniske minoriteter i organisationerne. Det var uproblematisk at rekruttere ansatte og frivillige i organisationerne til deltagelse i dialogmøderne, da mange ønskede at gøre en ekstra indsats for at få nye medlemmer med etnisk minoritetsbaggrund.

Evaluering af dialogmøder med handicaporganisationer

I projektets første fase blev der afholdt i alt 10 dialogmøder med repræsentanter for 24 forskellige handicaporganisationer. Fælles var, at de alle havde et ønske om at få flere medlemmer med etnisk minoritetsbaggrund. Samtidig sagde størstedelen, at de ikke havde nok viden om inklusion og manglede økonomiske og organisatoriske ressourcer til at iværksætte en egentlig indsats på området. 11 organisationer udtalte, at de ikke følte sig rustet til at inddrage nye medlemmer med etnisk minoritetsbaggrund, mens 14 organisationer sagde, at de følte sig delvist rustet til at inkludere etniske minoriteter.

På møderne kom det også frem, at organisationernes eksisterende medlemmer med en anden etnisk baggrund end dansk, hovedsageligt var passive medlemmer, der kun sjældent deltog i organisationernes aktiviteter. Organisationernes erfaring var at de væsentligste barrierer for medlemmernes deltagelse og inddragelse af nye medlemmer var sproglige, kulturelle og sociale;

herunder kulturforskelle, manglende kendskab til foreningerne, fravær af aktiviteter målrettet etniske minoriteter i organisationerne etc. På møderne blev der også udvekslet erfaringer omkring tidligere indsatser for inklusion i organisationerne, som projektet har inkluderet i udviklingen af metoder til inklusion. En viden der er formidlet på projektets hjemmeside; i brochurer; artikler og via den tredje runde af dialogmøder. De enkelte metoder er beskrevet i kapitel to i denne rapport.

På basis af det på dialogmøderne fremsatte behov for øget viden om inklusion i handicaporganisationerne etablerede projektet et inklusionsnetværk for frivillige og ansatte i handicaporganisationerne. Netværket tog form af et forum for viden og erfaringsudveksling om inklusion, der motiverede de enkelte deltagere til at iværksætte en aktiv indsats på området.

Første fase af dialogmøder med fagfolk

Med den første runde af dialogmøder med fagfolk ønskede projektet at få et indblik i de barrierer og behov fagfolk på handicapområdet oplever i forhold til at informere deres brugere med etnisk minoritetsbaggrund om handicaporganisationerne. Det var tidskrævende at rekruttere deltagere til dialogmøderne for fagfolk, fordi de ofte var underlagt arbejdspress og derfor havde svært ved at afse tid til deltagelse i eksterne arrangementer. Det lykkedes dog at samle fagfolk til 5 dialogmøder i projektets første fase, herudover udførtes 8 kvalitative interviews med skolelærere, sagsbehandlere og sygeplejersker for at inkludere flere perspektiver i undersøgelsen.

Evaluering af dialogmøder og interviews

Dialogmøder og interviews viste en tendens til at fagfolk sjældnere oplyser brugere med etnisk minoritetsbaggrund end etnisk dansk om handicaporganisationerne. Arbejdspress og manglende tid til at finde præcis den organisation, der evt. kan matche den enkeltes behov er den væsentligste årsag. Som en sagsbehandler udtrykte det: *"Jeg oplever at min hverdag er meget travl. Og i forvejen kan det godt tage ekstra langt tid når brugeren er indvandrer. Så jeg ved ikke, hvordan jeg skulle få tid til det...jeg ved jo heller ikke præcis, hvad organisationerne tilbyder"*.

Manglende overensstemmelse mellem etniske minoriteters behov og

organisationernes tilbud var også en væsentlig grund til, at mange fravalgte at informere om handicaporganisationerne. *"Jeg oplyser kun, når jeg er helt sikker på at organisationen er gearret til at modtage mennesker der har etnisk minoritetsbaggrund. Hvad skal en familie der ikke snakker ordentlig dansk bruge en telefonrådgivning til og mange af dem har slet ikke råd til at være med, fordi de er på starthjælp. Du skal også tænke på at mange har krigstraumer, de er meget sårbare og magter det ikke"*, forklarer en sagsbehandler fra København.

Begrænset information fra handicaporganisationernes side målrettet etniske minoriteter ses også som en hæmsko, som en lærer på en specialskole udtrykte det: *"Vi modtager stort set aldrig materiale fra handicaporganisationerne og det motiverer jo ikke ligefrem til at informere. Det ville være godt med noget enkelt information om organisationerne, evt. på fremmedsprog"*. Også kulturelle barrierer nævnes gang på gang som en væsentlig barriere for deltagelse, som en sagsbehandler fra Brøndby udtrykte det: *"De kommer fra familier, hvor foreninger ikke er en del af hverdagen. Det kniber med foreningskulturen i de etniske minoritetsmiljøer. Så spørgsmålet er om de vil. Mange har også en kultur, hvor handicap er en skam og det er også en hindring"*.

Den første runde af dialogmøde viste således, at der blandt fagfolk er et ønske om at informere om handicaporganisationerne, men at der mangler tiltag der matcher etniske minoriteters behov samt at der mangler konkret og enkelt materiale om organisationerne, der kan gøre det nemmere for fagfolk at informere. Et behov projektet har forsøgt at imødekomme via udarbejdelse og distribution af diverse informationsmateriale målrettet etniske minoriteter samt ved at skabe nye netværk mellem fagfolk, handicaporganisationer og etniske minoriteter.

Fase 2: Udvikling af informationsmateriale og brobygning mellem målgrupperne

Tiltag på baggrund af projektets første fase

Med udgangspunkt i viden indsamlet i projektets første fase blev en række

tiltag iværksat: Informationsmateriale blev udarbejdet, artikler skrevet og distribueret til medlemsblade, et inklusionsnetværk opstartet, medlemmer med etnisk minoritetsbaggrund blev motiveret til at virke som rollemodeller, et seminar blev afholdt og en række tematiske dialogmøder blev afholdt. Tiltag der byggede bro mellem projektets tre målgrupper og medvirkede til at opfylde projektets delmål om at sprede viden blandt etniske minoriteter om mulighederne ved medlemskab og motivere og ruste handicaporganisationer og fagfolk til at sætte inklusion af etniske minoriteter på dagsordenen.

Inklusionsnetværket

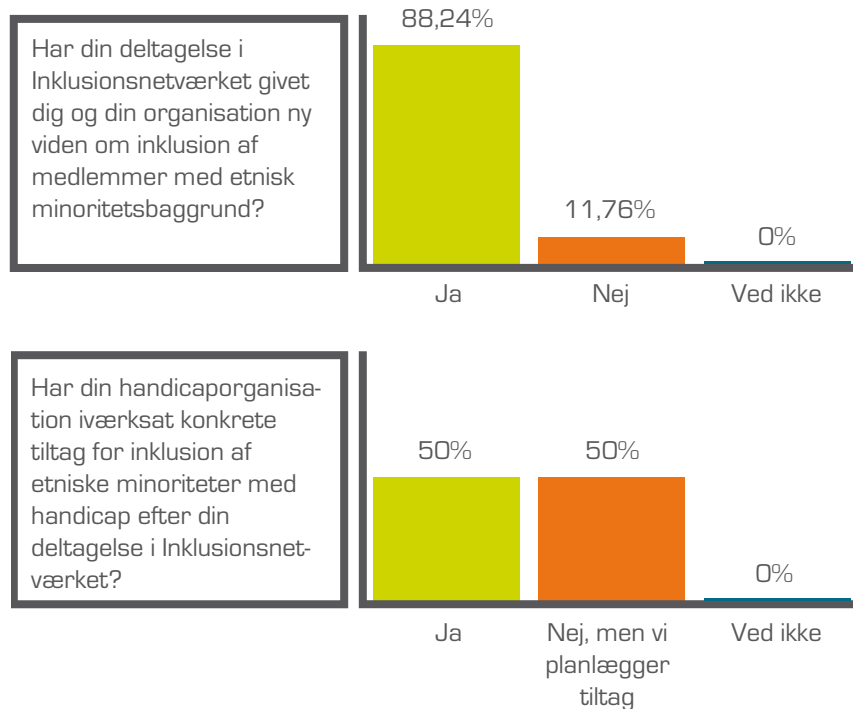
I arbejdet med at imødekomme handicaporganisationernes behov for viden om hvervning og fastholdelse af nye medlemmer med etnisk minoritetsbaggrund etablerede projektet et inklusionsnetværk. Deltagerne i netværket, som er fortsat efter projektet afslutning, er frivillige og ansatte fra 16 forskellige handicaporganisationer, heraf 8 ungdomsorganisationer og 8 voksen/forældre organisationer, der alle enten er i gang med - eller planlægger en - indsats for inklusion i deres organisation.

Formålet med netværket var at skabe et forum, hvor frivillige og ansatte kunne udveksle erfaringer og få ny viden om inklusion. Netværket holdt møder hver anden måned i hele projektperioden, hvor projektets viden løbende blev videreformidlet, eksterne oplægsholdere tilførte netværket ny viden og erfaringer blev udvekslet. Efter projektets afslutning planlægger netværket at afholde møder en gang i kvartalet med fokus på erfaringsudveksling og udarbejdelse af fælles indsatser for inklusion, herunder bazar om handicaporganisationer i indvandermiljøerne. Rent praktisk vil møderne blive afholdt skiftevis hos de forskellige organisationer præsenteret i netværket.

Evaluerings af netværket

Ved projektets afslutning blev der foretaget en kvantitativ spørgeskemaundersøgelse blandt deltagerne i Inklusionsnetværket. I undersøgelsen svarede 15 ud af 17 deltagere, at de via inklusionsnetværket havde fået ny viden om inklusion af medlemmer med etnisk minoritetsbaggrund. De to deltagere, der svarede, at de ikke havde fået ny viden om inklusion havde allerede en massiv viden om temaet, da de begge havde arbejdet med inklusion i en årrække.

Undersøgelsen viste også at 8 ud af 16 organisationer i løbet af deres deltagelse i Inklusionsnetværket har iværksat konkrete tiltag for at hverve og fastholde nye medlemmer med etnisk minoritetsbaggrund, mens de resterende organisationer planlægger at iværksætte en indsats på området.

I spørgeskemaundersøgelsen uddyber to foreninger kvalitativt, hvad deltagelse har betydet for dem:

"Vores deltagelse i Inklusionsnetværket har givet os mod til at finde nye medlemmer med etnisk minoritetsbaggrund, og muligvis melde dem ind i Spastikerforeningens Ungdom, hvis de har lyst"

"PTU har modtaget inspiration, vejledning og fået mere lyst og mod på at gå i gang med et projekt og mere viden om mennesker med fremmed herkomst"

På det afsluttende møde i Inklusionsnetværket blev det enstemmigt besluttet

at fortsætte netværket på frivilligt basis, som en af deltagerne sagde: *"Det er vigtigt at vi fortsat kan bruge hinanden til at udveksle erfaringer. Hvis vi lukker ned nu vil alt for meget viden gå tabt, så jeg synes at vi skal fortsætte"*.

Fra medlem til rollemodel

I de indledende dialogmøder kom det frem, at mange aktive medlemmer med etnisk minoritetsbaggrund havde fået nyt mod og nye redskaber til at leve et aktivt liv med handicap efter at de var blevet en del af handicaporganisationernes faglige og sociale netværk. Historier der var vigtige at videreformidle for at motivere andre etniske minoriteter til at gøre brug af mulighederne i organisationerne. Derfor opfordrede projektet medlemmer med etnisk minoritetsbaggrund til at virke som en slags rollemodeller i projektet. I projektperioden var 6 medlemmer med etnisk minoritetsbaggrund (3 kvinder og 3 mænd) rollemodeller i projektet. Deres historier blev formidlet via projektets informationsmateriale (hjemmeside, brochurer og dvd) og gennem informationsmøder om handicaporganisationerne på skoler, behandlingssteder og etniske minoritetsforeninger, hvor rollemodeller fortalte deres personlige medlemshistorie.

Evaluering af rollemodeller

Det viste sig, at langt størstedelen af de etniske minoriteter, der selv henvendte sig til projektet med ønske om information om handicaporganisationer var blevet inspireret af rollemodellernes personlige historier. Som en ung døv kvinde med tyrkisk baggrund skrev til mig *"Da jeg læste Razzies historie på nettet, var det næsten som at læse om mig selv. Jeg har aldrig tidligere tænkt på at komme ind i en handicaporganisation, men nu er jeg blevet nysgerrig"*. Rollemodellernes historier virkede således mange gange stærkere end faktisk information, fordi læseren eller seeren kunne identificere sig med historiens hovedperson.

Informationsmateriale

Den første række dialogmøder viste, at en væsentlig barriere for inklusion af etniske minoriteter i handicaporganisationerne var at målgrupperne mang-

lende viden om hinanden: Mennesker med etnisk minoritetsbaggrund havde kun begrænset viden om handicaporganisationerne og organisationerne manglede viden om de potentielle nye medlemmer med etnisk minoritetsbaggrund og endelig fravalgte mange fagfolk at informere deres brugere med etnisk minoritetsbaggrund om handicaporganisationerne, fordi de manglede information om mulighederne ved medlemskab.

Brochurer og artikler

Projektets producerede og distribuerede tre informationsbrochurer til projektets tre målgrupper, herunder: Brochuren **"De nye danskere - det nye potentiale"**, der henvender sig til handicaporganisationerne med information om inklusion.

Brochuren **"Handicaporganisationer åbner muligheder"**, der henvender sig til etniske minoriteter med handicap med information om mulighederne i handicaporganisationerne.

Brochuren **"Handicaporganisationer er også for etniske minoriteter"** som er rettet mod fagfolk med information om, hvordan medlemskab kan supplere de offentlige tilbud og hvordan man som fagperson kan informere om organisationerne.

Projektet formidlede også viden til handicaporganisationer og fagfolk via 20 artikler om etnicitet og handicap i organisationernes medlems- og nyhedsbreve. Også information til etniske minoriteter blev formidlet via to artikler til Muslimernes Fællesråds blad Refleksion. Et temanummer om etnicitet, handicap og handicaporganisationer, som projektet har udarbejdet artikler til, er planlagt trykt i samme blad i efteråret 2009.

Hjemmeside

Projektet har udarbejdet hjemmesiden www.h-f-a.dk, der henvender sig til alle projektets målgrupper. På hjemmesiden kan handicaporganisationer finde inspiration til inklusion, da siden indeholder beskrivelser af metoder til inklusion af etniske minoriteter og artikler om etnicitet og handicap samt andre organisationers erfaringer med inddragelse af etniske minoriteter. Også etniske minoriteter kan finde viden om egne muligheder i handicaporganisationerne på hjemmesiden, som bl.a. indeholder en generel beskrivelse af, hvad en handicaporganisation er og hvad medlemskab indebærer oversat til 7 forskellige fremmedsprog, og enkle og letforståelige beskrivelser af de specifikke muligheder ved medlemskab af de enkelte handicaporganisationer, i form af beskrivelser af formål og aktiviteter i hver enkelt af SUMH og DHs 45 medlemsorganisationer. Historier om 6 medlemmer med etnisk minoritetsbaggrunds erfaringer med livet med et handicap før og efter medlemskab er også beskrevet med ord og billeder på hjemmesiden for at konkretisere

og personlige betydningen af medlemskab. Med hjemmesiden forsøger projektet endvidere at imødekomme fagfolks behov for et enkelt informationsmateriale om handicaporganisationerne, som de kan videreformidle til deres brugere med etnisk minoritetsbaggrund. På siden kan fagfolk læse om handicaporganisationernes tilbud til mennesker med etnisk minoritetsbaggrund samt printe materiale om organisationerne til videreformidling.

Information om hjemmesiden er blevet spredt via en plakat og brochure om projektet distribueret til alle landets kommuner, 23 behandlingssteder og 64 skoler, værksteder og bosteder for mennesker med handicap og 11 klubber/moskeer/kulturnuse for etniske minoriteter. Desuden er der 10 relevante hjemmesider, såsom kommunernes landsforening, borger.dk og handicapportalen, der linker til projektets hjemmeside.

Informations dvd om handicaporganisationer

Mange af de mennesker med etnisk minoritetsbaggrund og handicap som projektet var i kontakt med havde ingen eller kun begrænset viden om, hvad en handicaporganisation er, og hvad de kan få ud af medlemskab. Tilmed var der mange, som aldrig havde været medlem af en organisation eller forening og derfor havde rigtigt svært ved at forestille sig, hvad der foregår inde bag handicaporganisationernes mure. Den mere velintegrerede del af målgruppen kunne finde noget af denne information via projektet brochure og hjemmeside mens de mange, der kun behersker et begrænset dansk, ikke læser eget modersmål eller ikke har adgang til en computer var afskåret fra denne viden. Flere fagpersoner gav ligeledes udtryk for, at der var behov for andre former for informationsmateriale end brochure, som mange mennesker med etnisk minoritetsbaggrund ikke kan anvende.

Dette var baggrunden for at projektet besluttede at udarbejde en informations dvd indtalt på fem fremmedsprog (somali, tyrkisk, urdu, farsi og arabisk), hvor beskueren fik mulighed for at kigge indenfor i handicaporganisationerne. I dvd'en beskrives mulighederne i handicaporganisationerne, mens kameraet tager seeren med rundt til sociale og faglige arrangementer i organisationerne. Samtidig følger filmen fem mennesker, der alle er berørt af et handicap og har fået støtte i en handicaporganisation.

Dvd'en er blevet distribueret til 41 kommunale handicap- og socialcentre/

forvaltninger, 23 behandlingssteder og 64 skoler med en opfordring til at videreformidle filmen til brugere med etnisk minoritetsbaggrund enten direkte eller ved at bruge den i undervisningssammenhænge.

Evaluering af informationsmateriale

Informationsmaterialet har alt i alt medvirket til at øge de tre målgruppers viden om hinanden og været medvirkende til at ruste handicaporganisationer og fagfolk til at sikre inklusion af medlemmer med etnisk minoritetsbaggrund samt motiveret etniske minoriteter til medlemskab.

Etniske minoriteter

En egentlig måling af målgruppen af etniske minoriteters respons på det informationsmateriale, som de har modtaget har ikke været planlagt i projektet og er heller ikke blevet foretaget. Dette skyldes at en stor del af materialet er uddelt via fagfolk og via distribution på ventesele i offentlige institutioner, hvorfor projektet ikke har kontaktinformationer på modtagerne. Løbende har projektet dog modtaget respons over telefon, mail eller personligt fra modtagere af materialet. Responsen har overvejende været positiv, som en mor til en datter med bevægelseshandicap skrev: *"Det var så rart at se dvd'en, se at der er muligheder. Jeg fik lyst til at blive medlem"*. Dog gav flere udtryk for at de ikke kunne læse brochuren. En iransk dame med gigt udtalte: *"Jeg forstår den ikke, jeg forstår kun lidt dansk"*. Udsagn som dette var også medvirkende til at projektet besluttede at udvikle dvd'en.

Handicaporganisationer

I en kvalitativ rundspørge til frivillige og ansatte fra 30 handicaporganisationer, foretaget ved projektets afslutning, udtalte 21 ud af 30 at de havde fået ny viden om etnicitet og handicap via projektets informationsmateriale.

En frivillig fra Spastikerforeningen udtalte bl.a.: *"Jeg syntes at brochuren gav et godt overblik over, hvordan man kan få etniske minoriteter med i foreningerne. Så har jeg også brugt hjemmesiden lidt. Jeg kan godt lide artiklerne om kultur og handicap, de giver et godt indblik".* Mens et medlem af Dansk Blindesamfund var blevet motiveret til at lave tiltag på området efter at have læst brochuren *De nye danskere – det nye potentiale: "Efter at have læst den [brochuren] - så tænkte jeg, hey vi er da nødt til at gøre noget på det her område"*.

Det tyder derfor på at informationsmateriale til handicaporganisationerne har medvirket til at sprede viden om etnicitet og handicap samt motivere til inklusion.

Fagfolk

Projektet foretog en kvalitativ rundspørge om informationsmateriale blandt 15 fagpersoner, der alle havde modtaget brochuren og dvd'en. Alle gav udtryk for at projektets informationsmateriale gjorde det nemmere at informere om handicaporganisationerne. En socialrådgiver udtalte bl.a. *"Det er en stor hjælp, at jeg kan finde materiale om de enkelte organisationer på hjemmesiden. Og dvd'en har jeg også givet til mange. Så alt i alt er det blevet nemmere at informere"*.

Endvidere har 53 fagpersoner på handicapområdet selv henvendt sig til projektet for at få yderligere materiale - i form af brochurer og dvd - til at videreformidle til deres klienter med etnisk minoritetsbaggrund. En vejleder skrev bl.a. *"Som vejleder gennem 25 år på et sprog- og integrationscenter – og som mor til en datter, som har muskelsvind - har jeg brugt mange timer på at overtale kursister med indvandrerbaggrund, der er forældre til børn med handicap, til at melde sig ind i en relevant handicaporganisation. For det meste uden større succes.....Det vil derfor være rigtig, rigtig dejligt at kunne vise en DVD, hvor folk med samme baggrund anbefaler det samme."*

Jeg vil meget gerne bestille et eksemplar. Det er lige, hvad jeg har ventet på i årevis!".

Informationsmateriale til fagfolk har således gjort det enklere for fagfolk at informere om medlemskab, samt motiveret fagfolk til at fortælle deres brugere med etnisk minoritetsbaggrund om mulighederne ved medlemskab.

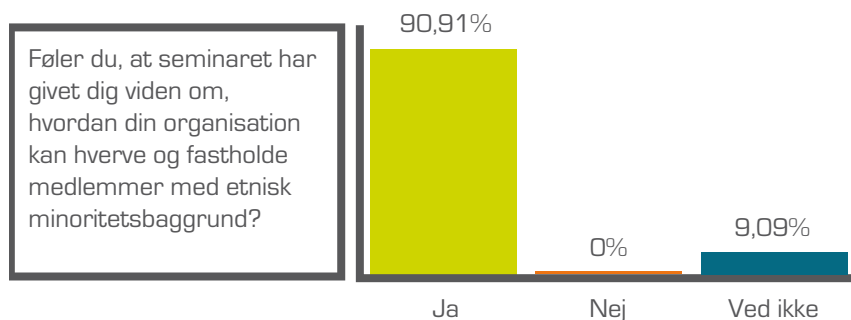
Seminar

I arbejdet med at skabe vidensdeling og netværk mellem handicaporganisationer, fagfolk og etniske minoriteter afholdt projektet et seminar om "Etnicitet, handicap og handicaporganisationer" i maj 2008. I alt 39 mennesker deltog, herunder 16 fagpersoner, 10 repræsentanter fra handicaporganisationer og 13 etniske minoriteter. På seminaret var der 3 oplæg om temaet set fra en hospitalsimam, en forsker i sundhed og etnicitet og en minoritetskonsulents synsvinkel. Efterfølgende var der en række workshop, hvor de tre målgrupper fik mulighed for at udveksle erfaringer og etablere netværk omkring inklusion af etniske minoriteter i handicaporganisationerne. Samtidig blev der via seminaret skabt nye kontakter mellem projektet og de tre målgrupper samt etableret ny viden om udfordringer og muligheder i arbejdet med etniske minoriteter med handicap.

Evaluering af seminar

Efter seminarets afslutning blev der foretaget en kvantitativ spørgeskemaundersøgelse af deltagerens udbytte af seminaret. Her gav 10 ud af 11 repræsentanter for handicaporganisationer udtryk for at de havde fået ny viden om hvervning og fastholdelse af etniske minoriteter - mens den 11 undlod at besvare spørgeskemaet. Halvdelen af de adspurgte fagfolk gav udtryk for at seminaret havde påvirket deres praktiske arbejde med etniske minoriteter med handicap. En børnerådgiver skrev *"Jeg er blevet endnu mere opmærksom på behovet [for at informere om handicaporganisationer].... Jeg planlægger nogle helt konkrete tiltag, i form af formidlingsmøder mellem etniske familier og repræsentanter for projektet"*. Flere af deltagerne gav også udtryk for at der var behov for mere erfaringsudveksling mellem organisationer, behandlere og minoriteter, som en ansat fra en handicaporganisation skrev: *"Det ville være spændende at opleve en uddybning fra de berørte grupper om, hvad "de" savner og kunne ønske sig for mere naturligt at føle "sig hjemme" i det frivillige... - En viden mere specifikt om, hvordan og hvilke tiltag der ville være nødvendigt for at "nå ind til" denne gruppe mennesker"*. Inspireret af deltagerens behov for netværksdannelse tog næste runde af dialogmøde form af mere tematiske dialogmøder, hvor alle tre målgrupper var samlet til erfaringsudveksling om temaer, såsom inklusion af unge etniske minoriteter.

Anden fase af dialogmøder: Tematiske dialogmøder

Den anden runde af dialogmøder bestod af 5 møder, der samlede både fagfolk, frivillige og ansatte fra handicaporganisationer og etniske minoriteter til erfaringsudveksling omkring mulighederne for inklusion af etniske minoriteter

med handicap i organisationerne. Møderne var delt op i temaerne unge med handicap, voksne med handicap og forældre til børn med handicap og havde deltagere fra selve målgruppen samt deltagere der enten beskæftigede sig fagligt eller organisatorisk med temaet.

Barrierer i forhold til det faglige arbejde med etniske minoriteter med handicap, udfordringer i livet som etnisk minoritet med handicap i Danmark og hvordan og hvorvidt medlemskab af en handicaporganisation kan understøtte offentlige tilbud og afhjælpe marginalisering var hovedspørgsmålene i temamødernes workshop. Møderne dannede basis for en livlig erfaringsudveksling, hvor det bl.a. kom frem at medlemskab understøtter de offentlige tilbud, fordi mødet med ligesindede kan give den enkelte mod og tro på eget potentiale, som fx kan motivere til at komme i gang med at en uddannelse eller få et arbejde. I kapitlet om etniske minoriteter med handicap er en stor del af den viden, der blev genereret på temamøderne anvendt.

Evaluering af anden fase af dialog møder

Møderne medvirkede til at give alle tre målgrupper ny viden om hinanden, hvilket dannede basis for nyt samarbejde og nye initiativer. Fx blev der etableret samarbejde mellem Friluftsskolen (skole for unge med bevægelsehandicap), Spastikerforeningens Ungdom og Ricardo Lemus (en af projektets rollemodeller) om inklusion af unge etniske minoriteter i handicaporganisa-

tioner. Ricardo Lemus har efterfølgende besøgt skolen med et oplæg for eleverne om mulighederne ved medlemskab og skolen informerer løbende eleverne om arrangementer i Spastikerforeningens Ungdom og andre organisationer.

Møderne dannede også basis for indsamling af viden om de specifikke behov og barrierer der er kendetegnede for første og andengenerationsindvandrere, unge, voksne og forældre med handicap. En viden der dannede grundlag for den sidste runde af dialogmøder, hvor projektet tog rundt til samlingssteder for etniske minoriteter (moskeer, klubber, kulturhuse), offentlige institutioner og handicaporganisationer for at informere og vejlede om muligheder i handicaporganisationerne for etniske minoriteter.

Fase 3: Spredning og forankring af viden blandt målgrupperne

I projektets tredje fase blev viden formidlet og forankret via informerende og vejledende dialogmøder blandt projektets målgrupper.

Tredje fase af dialogmøder med etniske minoriteter

Projektet afholdt 6 informationsmøder i de etniske minoritetsmiljøer, herunder moskeer, etniske kvindeklubber og etniske minoritetsforeninger. På hvert møde blev der konkret informeret om, hvad en handicaporganisation er, hvilke forskellige organisationer der er, hvad specifikke organisationer af særlig interesse for målgruppen tilbyder og hvilke muligheder der generelt er ved medlemskab. Hvert møde var tilpasset deltagernes specifikke baggrund og behov, fx blev der anvendt tolkning eller dansk og enkel eller mere abstrakt sprogbrug alt afhængigt af målgruppen. Eksempelvis anvendte projektet tolk til et møde med en arabisk kvindegroupe i Islamisk trossamfund, mens dette ikke var nødvendigt til et møde med en gruppe unge etniske minoriteter fra foreningen SEHAT, hvor alle var studerende.

Til flere af dialogmøderne deltog også en repræsentant fra en handicapor-

ganisation af særlig interesse for målgruppen. Eksempelvis holdt Kredsconsulent Lotte Enghusen et oplæg om Gigtforeningen på to af projektets informationsmøder, hvor en stor del af deltagerne var midaldrende kvinder plaget af overvægt og medfølgende gigt. Oplæg der vækkede stor interesse og bl.a. dannede basis for at værestedet FAKTI pt. planlægger at engagere Gigtforeningen til at afholde en række kurser i motion og kost for deres brugere med etnisk minoritetsbaggrund.

Evaluering af informationsmøder for etniske minoriteter

Informationsmøderne har medvirket til at udbrede kendskabet til handicaporganisationerne blandt etniske minoriteter med handicap. Interessen for handicaporganisationer var stor på alle møder, ud af 64 deltagere henvendte 21 sig også efterfølgende til projektet med yderligere spørgsmål om de enkelte handicaporganisationer. 19 mennesker med etnisk minoritetsbaggrund ringede også til projektet for at få information om handicaporganisationer efter anbefaling fra en af deltagerne på projektets møder.

Selvom deltagerne havde udtrykt stor interesse for deltagelse i handicaporganisationer tyder en kvalitativ rundspørge blandt deltagerne på, at det

kun er et meget begrænset antal - omkring 1/5 del - der siden har meldt sig ind i en handicaporganisation. Problemet er, at organisationerne mange gange ikke matcher den mere marginaliserede del af målgruppens behov. Fx havde en stor del af de kvinder tilknyttet værestedet FAKTI gigt, men ingen var rustet til at deltage i Gigtforeningens traditionelle tilbud, da de kun talte et meget begrænset dansk. Ved projektets afslutning overvejede FAKTI dog at arrangere undervisning fra Gigtforeningens diætist i FAKTI, hvor tolkning skulle finansieres af FAKTI.

Tredje fase af dialogmøder med handicaporganisationer

Den tredje række af dialogmøder med handicaporganisationer tog hovedsageligt form af vejledningsmøder, hvor projektet tilbød organisationerne konkret støtte og vejledning til opstart af en indsats for inklusion. Mødernes temaer var her vidt forskellige, da de tog udgangspunkt i den enkelte organisations ressourcer og visioner for en inklusionsindsats. I Spastikerforeningens Ungdom holdt projektet en række møder om mulighederne for at inddrage unge spastikere med etnisk minoritetsbaggrund, der mandede ud i at to bestyrelsesmedlemmer fra foreningen afholdt et velkomstmøde for unge etniske minoriteter og deres forældre. I Danske Døves Ungdoms forbund lavede projektet en workshop om muligheden for at bruge mentorordninger til at hverve og fastholde medlemmer med etnisk minoritetsbaggrund. I Landsforeningen af Polio Trafik og Ulykkesramte blev der afholdt et møde om muligheden for at starte et inklusionsprojekt i foreningens rehabiliteringscenter. Hos Foreningen af Unge med Gigt afholdt projektet et dialogmøde om udarbejdelsen af en handleplan for inklusion af etniske minoriteter i foreningen.

Evaluering af vejledningsmøder med handicaporganisationer

Projektet har efterfølgende lavet en kvalitativ rundspørge blandt et repræsentativt udsnit af deltagerne. Her gav godt 80 % udtryk for at vejledningsmødet med projektet havde givet dem inspiration til det videre inklusionsarbejde i organisationen. Af de 10 organisationer der modtog vejledningsmøder er det dog kun 4 organisationer der har iværksat en egentlig

indsats for inklusion, mens de resterende stadig er i planlægningsfasen. Det skyldes bl.a. at flere af de frivillige ildsjæle, der stod bag inklusionstiltaget i lange perioder ikke kunne arbejde aktivt med det frivillige arbejde grundet deres studie, arbejde eller gener fra eget handicap. Samtidig kræver fastholdelse af medlemmer med etnisk minoritetsbaggrund mange gange en kontinuerlig personlig kontakt, som mange gange bliver afbrudt, hvis den frivillige kontaktperson er fraværende i en længere periode. Derfor har projektet løbende opfordret organisationerne til altid at have et team af ansvarlige frivillige for fastholdelse af nye medlemmer med etnisk minoritetsbaggrund.

Tredje fase af dialogmøder med fagfolk

Sidste runde af dialogmøder med fagfolk bestod af 10 informerende og vejledende møder, hvor projektet tog rundt til kommuner, behandlingssteder og skoler for at fortælle og rådgive om den støtte, som organisationerne tilbyder etniske minoriteter med handicap. Hvert dialogmøde var afpasset den enkelte institutions behov og målgruppe. I Ishøj kommune blev der fx afholdt et møde åbent for alle medarbejdere på handicapområdet, hvorfor temaet var om de støttemuligheder organisationerne tilbyder etniske minoriteter. Til et informationsmøde på Friluftsskolen (skole for unge med bevægelseshandicap) var fokus til gengæld på organisationer for unge med bevægelseshandicap, mens et informationsmøde på rehabiliteringscenter for Polio, Trafik og Ulykkesramte særligt fokuserede på mulighederne i voksenorganisationerne.

Evaluering af vejledningsmøder med fagfolk

Vejledningsmøderne har medvirket til at motivere offentlige og private institutioner på handicapområdet til at videreformidle information om handicaporganisationerne til deres brugere med etnisk minoritetsbaggrund. Alle de besøgte institutioner har siden enten iværksat eller planlagt et fokus på emnet: Fx planlægger Rødovre kommune at lave en indsats for etniske minoriteter med handicap i samarbejde med handicaprådet i Rødovre, hvis formand er aktiv i projektets inklusionsnetværk. På specialskolen Strandparkskolen har lærergruppen uddelt projektets dvd til alle forældre med etnisk minoritetsbaggrund og på Rehabiliteringscenter for Polio Trafik og Ulykkesramte uddeler fysioterapeuterne jævnligt projektets informationsmateriale til deres patienter med etnisk minoritetsbaggrund.

Samlet konklusion på projektet

Projektets mål var at iværksætte en række tiltag, der kan medvirke til at udfordre dobbeltmarginalisering og sikre inklusion af etniske minoriteter i handicaporganisationerne specifikt og i samfundet generelt. For at iværksætte denne proces var det projektets delmål at geare handicaporganisationerne til at modtage etniske minoriteter med handicap og gøre behandlersystemet (fagfolk) opmærksomme på deres aktive rolle i informationen omkring handicaporganisationerne. De overordnede succeskriterier for indsatsen var:

- At handicaporganisationerne skal føle sig bedre rustet til at modtage medlemmer med etnisk minoritetsbaggrund og ligeledes have fået flere medlemmer med etnisk minoritetsbaggrund end før projektets begyndelse
- At behandlersystemet (social, sundheds og skole system) skal føle det samme ansvar i forhold til at informere etniske minoriteter om handicaporganisationerne, som de føler i forhold til etniske danskere.

Projektet har medvirket til at ruste handicaporganisationerne til at modtage medlemmer med etnisk minoritetsbaggrund: 19 handicaporganisationer har i løbet af projektperioden iværksat og/eller planlagt en indsats for inklusion af etniske minoriteter, 16 handicaporganisationer er aktivt involveret i Inklusionsnetværket, der vil fortsætte sit frivillige inklusionsarbejde efter

projektets afslutning, 8 handicaporganisationer oplever at tidligere passive etniske minoritetsmedlemmer er blevet aktivt engageret i organisationen etc. Endvidere er der sket en målbar tilgang i antallet af medlemmer med etnisk minoritetsbaggrund i flere af de involverede handicaporganisationer.

Ved projektets start i efteråret 2007 blev der foretaget en rundspørge til SUMH og DHs 45 medlemsorganisationer angående medlemsfordelingen i forhold til etnicitet. En eksakt kvantitativ måling var dog ikke mulig, da ingen af organisationerne registrerer deres medlemmers etnicitet, hvorfor de alene kunne redegøre for antallet kvalitativt ved at optælle antallet af medlemmer med et fremmedklingende navn. Blandt de 15 organisationer som opgav medlemsfordelingen i forhold til etnicitet på baggrund af gennemgang af medlemslisterne havde 0.9 % af medlemmerne en anden etnisk baggrund end dansk. De resterende 29 organisationer ønskede ikke at gennemgå medlemslisterne, enten fordi de ikke havde ressourcer til at gennemgå dem, eller fordi de af etiske grunde ikke ønskede at gennemse listerne. Alligevel fik projektet et kvalitativt indblik medlemsfordelingen i forhold til etnicitet, eftersom 7 organisationer havde indtryk af, at de ingen medlemmer havde med etnisk minoritetsbaggrund, 15 organisationerne oplevede at medlemmer med etnisk minoritetsbaggrund var meget fåtallige. De resterende 8 handicaporganisationer ønskede ikke at udtale sig om medlemsfordelingen i forhold til etnicitet af forskellige etiske årsager.

I april 2009 udførte projektet atter en rundspørge til SUMH og DHs 45 medlemsorganisationer for at undersøge en eventuel ændring i medlemsfordelingen i forhold til etnicitet. Det viste sig, at 17 medlemsorganisationerne havde oplevet en stigning i antallet af medlemmer med etnisk minoritetsbaggrund og at 8 organisationerne oplevede, at tidligere passive medlemmer med etnisk minoritetsbaggrund var blevet mere aktivt engagerede i organisationen. Målingen af stigningen af antallet af medlemmer med etnisk minoritetsbaggrund er baseret på:

- At andelen af medlemmer med etnisk minoritetsbaggrund i april 2008 samlet var på 2.7 % hos de 10 medlemsorganisationer, der opgav tal på medlemsfordelingen i forhold til etnicitet, hvor den i 2007 var på kun knap 1 %.
- At 8 yderligere organisationer gav udtryk for, at de havde oplevet en tilgang af medlemmer med etnisk minoritetsbaggrund i projektperioden.
- 16 organisationer havde ikke indtryk af at de havde fået mærkbart flere

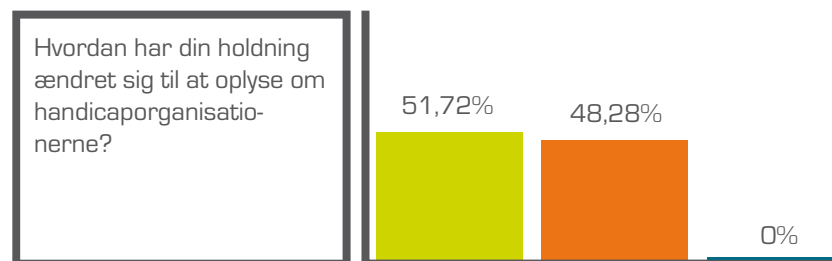
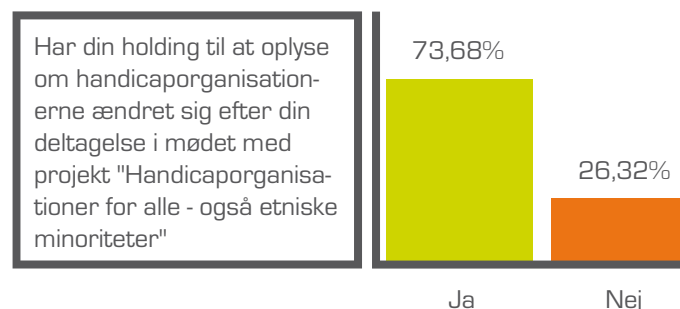
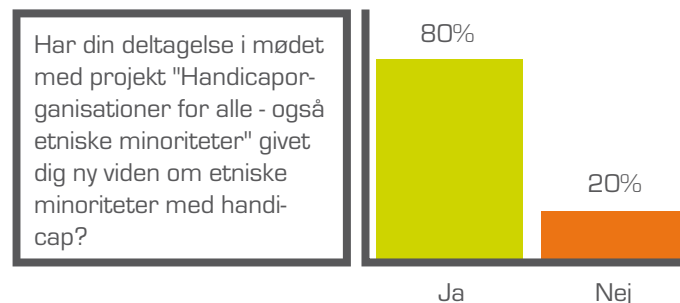
medlemmer med etnisk minoritetsbaggrund.

- 11 organisationer ønskede ikke at udtale sig om medlemsfordelingen i forhold til etnicitet.

Også projekts andet succeskriterium - om at få sat information til etniske minoriteter om handicaporganisationerne på dagsordenen i behandlersystemet - er opfyldt. I løbet af projektperioden har 21 af projektets samarbejdspartnere (syv kommuner, to værkssteder, tre skoler og tre behandlingssteder og syv bosteder/biblioteker) sat fokus på etnicitet, handicap og handicaporganisationer. Herudover har alle landets kommuner, 23 behandlingssteder og 64 skoler, værkssteder og bosteder for mennesker med handicap løbende modtaget informationsmateriale om muligheder i handicaporganisationerne for etniske minoriteter.

Ved projektets afslutning blev der foretaget en spørgeskemaundersøgelse blandt 35 fagfolk, hvor 80 % giver udtryk for at de har fået ny viden om etniske minoriteter med handicap efter, at de har deltaget i et af projektets aktiviteter. Samtidig giver 73 % udtryk for at de har ændret holdning til at oplyse deres brugere med etnisk minoritetsbaggrund om handicaporganisationerne. Godt 51 % mener selv, at de oftere informerer om organisationerne, mens godt 48 % i højere grad overvejer at oplyse om disse tilbud.

Den kvantitative spørgeskemaundersøgelse blev kvalitativt uddybet gennem interview med 15 deltagere. Her udtrykte mange af deltagerne, at projektets informationsmateriale havde gjort det nemmere for dem at oplyse om organisationerne. En socialrådgiver udtalte bl.a. *"Det er en stor hjælp, at jeg kan finde materiale om de enkelte organisationer på hjemmesiden. Og dvd'en har jeg også givet til mange. Så alt i alt er det blevet nemmere at informere"*. Flere sagde også at dialogmøderne havde givet dem ny inspiration og motivation til at informere om organisationerne. En lærer udtalte: *"I dag er jeg blevet langt mere opmærksom på de forskellige sygdoms og handicapopfattelser, der kan være blandt indvandrere. Jeg bruger også længere tid på at tale med forældrene og forklare dem om deres muligheder, f.eks. i organisationerne"*. I samtalen med de fagfolk der ikke havde ændret praksis omkring at informere om handicaporganisationerne kom det frem at det mange gange skyldes manglende overensstemmelse mellem deres brugeres behov og organisationernes tilbud. Som en socialrådgiver udtalte: *"Jeg lærte en del nyt på dialogmødet. Men jeg er nu stadig meget varsom med at informere om handicaporganisationerne. Mange af dem [etniske minoriteter] er virkelig sårbare, har traumer og så vil jeg ikke bare sende dem hen i en forening. Det*

- I dag oplyser jeg oftere mine klienter med etnisk minoritetsbaggrund om handicaporganisationerne.
- Idag overvejer jeg i højere grad at oplyse mine klienter med etnisk minoritetsbaggrund om handicaporganisationerne
- Andet

er vigtigt at det er et sted, der kan tage hånd om dem. Og de [handicaporganisationerne] er ikke gearede til den her slags udfordringer.”

At inklusion ikke blot beror på en indsats fra handicaporganisationer og fagfolks side viser en kvalitativ undersøgelse foretaget ved projektets afslutning blandt et repræsentativt udsnit af de 84 etniske minoriteter, der deltog i projektet. I undersøgelsen blev de spurgt om hvorvidt og hvorfor de havde valgt eller fravalgt medlemskab. Lige knap 1/5 af de adspurgte udtalte at de havde meldt sig ind i en handicaporganisation, mens de resterende havde fravalgt medlemskab. Grundene til at de resterende ikke havde valgt at melde sig ind i en handicaporganisation er mange, men den mest udbredte årsag var, at mange ikke følte, at de var rustet til at deltage, fordi de kæmper med helt basale sociale, sproglige og økonomiske barrierer.

Projektet har vist at en indsats fra handicaporganisationer og fagfolk medvirker til at også etniske minoriteter kan få glæde af den sociale og faglige viden og netværksdannelse, som følger med medlemskab. En viden og et netværk der kan give det enkelte mennesker mod og redskaber til at gøre op med egen marginalisering og isolation for i stedet at udnytte eget potentiale og leve et aktivt liv med et handicap. Samtidig har projektet dog vist, at de mere marginaliserede grupper af etniske minoriteter - såsom førstegenerationsindvandrere på starthjælp, flygtninge med krigstraumer, analfabeter etc. - har så massive sociale, økonomiske og psykiske problemer at de ikke har en reel chance for at deltage i de offentlige og private tilbud for mennesker med handicap og hermed afskæres mulighed for at leve som en ligeværdig og aktivt medborger i Danmark. Der er således behov for en øget socialpolitisk indsats fra regeringen og fra kommunerne rettet mod etniske minoriteter med handicap, hvis vi vil sikre alle borgere i Danmark muligheden for et aktivt medborgerskab.

Tal og fakta

Projektets samarbejdspartnere

- Etniske minoritetsorganisationer:

- Muslimernes Fællesråd

- Foreningen SEHAT
- Etnisk Ressourceteam
- FAKTI
- Muslimer i dialog

- Handicaporganisationer repræsenteret i Inklusionsnetværket

1. Spastikerforeningens Ungdom (Thomas Arpe og Trine Birkholm)
2. Dansk Blindesamfunds Ungdom (Pia Lorentzen)
3. SIND ungdom (Danny Christiansen)
4. Foreningen af Danske Døvblinde (ungdomsprojektet) (Razyie Azili)
5. Ungdomskredsen (Ahmed Gurhan, Amshawu Salifu)
6. Muskelsvindfondens Ungdomsgruppe (Anna Le Dous)
7. Handicappede Studerende og Kandidater (Ricardo Lemus, Najib As sad)
8. Foreningen af Unge med Gigt (Rebecca Delf)
9. Danske Døves Landsforbund (Dorrit Anette Christensen, Alda Pa deiro, Nezahat Tashkin)
10. Landsforeningen Polio Trafik og Ulykkesramte (Holger Kallehauge)
11. Ordblindeforeningen (Juliane Øhlenslæger)
12. Danske Handicaporganisationer – Rødovre (Jean Alex Nielsen, Jane Magleholm)
13. Muskelsvindfonden (Sigrid Brønnum Johansen, Farhang Nezam Sar madi)
14. Landsforeningen Autisme (Rebecca Rant)
15. Gigtforeningen (Lotte Enghusen)
16. Dansk Handicapforbund (Jane Magleholm)

- Fagfolk og institutioner

1. Ishøj kommune
2. Rødovre Kommune
3. Brøndby kommune
4. Glostrup kommune
5. Handicaprådgivning, Kolding kommune
6. Esbjerg kommune
7. Ålborg kommune
8. Bo og aflastningstilbudet Violen, Vodskov
9. Volsmose Bibliotek

10. Vejle Bibliotek
11. Fabrikken Aalykke, beskyttet værksted
12. Job og værksstedscenter Gentofte
13. Strandparksskolen
14. Friluftsskolen
15. Ryparken skole
16. Neurologisk Ambulatorium, Rigshospitalet
17. Guldborgsund sprog og – integrationscenter
18. Etnisk rådgivningscenter Noor
19. Rehabiliteringscenter for polio, trafik og ulykkesramte
20. Legeteket Kolding
21. Børnepsykiatrisk afdeling, Bispebjerg

Informationsmateriale

- Hjemmesiden www.h-f-a.dk

- DVD "Handicaporganisationer åbner muligheder" (informationsDVD rettet mod etniske minoriteter)

- Producerede og distribuerede brochurer

- "De nye danskere – det nye potentiale" (informationsbrochure rettet mod handicaporganisationer)
- "Handicaporganisationer åbner muligheder" (informationsbrochure rettet mod etniske minoriteter)
- "Handicaporganisationer er også for etniske minoriteter" (informationsbrochure rettet mod fagfolk)

- Artikler i medlemsblade

- Publicerede artikler
- DSI-Ungdoms nyhedsbrev, nr. 2, 2007; "Handicaporganisationer for alle - også etniske minoriteter, første fase"
- DSI-Ungdoms nyhedsbrev, nr. 3, 2007; Nyt fra projekt "Handicaporganisationer for alle – også etniske minoriteter",
- Scleroseforeningens hjemmeside, 29-8 2007, artiklen "jeg vil mødes som et menneske"

- LEV, nr. 8 december 2007, "Etniske minoriteter med et handicapet barn"
- DSI-Ungdoms nyhedsbrev, marts 2008; "Hvordan vil de se på mig"
- Nutidens Unge, nr. 1 2008, "De nye danskere – det nye potentiale"
- HSK – Nyt, nr. 1 februar 2008, "Handicaporganisationer åbner muligheder"
- DH nyhedsbrev, nr. 1 marts 2008, "De nye danskere – det nye potentiale"
- Spastikeren, nr. 2. April 2008, "Jeg kendte ikke mine rettigheder"
- DSI-Ungdoms nyhedsbrev, juni 2008, Seminar styrker samarbejde om inklusion"
- SUMHs nyhedsbrev, september 2008, "Der er brug for åbenhed"
- Landsforeningen Autisme, nr. 9 - november 2008 "Mine børn er en gave"
- SUMHs nyhedsbrev, december 2008, "Medlemskab udfordrer marginalisering"
- ADHD, nr. 1 februar 2009 "Etniske minoritetsforældre"
- Hørelsen nr. 2. Februar 2009 "Etniske minoriteter og handicap"
- Nutidens Unge: Magasinet for Unge med Handicap, nr 1. 2009 "Inspiration til Inklusion"
- Forældrekredsen i Dansk Handicap Forbund, nr. 1 marts 2009, "Forældre med anden etnisk baggrund slås med dobbeltbarrierer"
- LEV, 2 april 2009, "Etniske minoritetsforældre til et barn med handicap"
- Spastikeren, februar 2009 "Få etniske familier i handicapforeninger"
- SUMHs nyhedsbrev, marts 2009, "Samarbejde med etniske minoritetsforeninger åbner muligheder"

Dialogmøder og oplæg

- Dialogmøder

- I alt 54 dialogmøder med handicaporganisationer, fagfolk og etniske minoriteter
- Første fase, 21 dialogmøder med fokus på indsamling af viden
- Anden fase, 5 tematiske dialogmøder med fokus på erfaringsudveksling og brobygning mellem målgrupperne
- Tredje fase 28 dialogmøder i form af informations og vejledningsmøder blandt målgrupperne

- Inklusionsnetværket:
- 10 møder med erfaringsudveksling og/eller besøg af eksterne oplægsholdere

- Seminarer

- 17. Maj 2008, Seminaret "Etnicitet og handicap" for samarbejdsparterne
- 30. April 2009, Afslutningsseminar for samarbejdspartnere

- Eksterne oplæg afholdt

- November 2007, Oplæg om: "Etnicitet, handicap og handicaporganisationer", på Workshopen Etnicitet og handicap hos Videnscentrene på handicapområdet.
- April 2008, Oplæg om "Etnicitet, autisme og foreningsliv", på Landsforeningen Autismes årlige SIKON konference
- November 2008, Workshopen: "Fra isolation til inklusion: Etnicitet, handicap og handicaporganisationer", Indvandrer dage Ålborg.

Tiltag i handicaporganisationerne for at sikre inklusion af etniske minoriteter (baseret på samtaler med organisationerne i april 2009)

1. ADHD Foreningen: Pjece på arabisk på hjemmesiden, afholder kurser, hvor oplægsholdere har etnisk minoritetsbaggrund.
2. Dansk Blindesamfund: Har etableret et mangfoldighedsudvalg, der planlægger at iværksætte tiltag for inklusion af etniske minoriteter.
3. Dansk Fibromyalgi forening: Udsender dvd'en "Handicaporganisationer åbner muligheder" til nye medlemmer med etnisk minoritetsbaggrund.
4. Danske Døves Landsforening: Har to etniske ressourcepersoner. Frivillige har søgt om midler til et "socialt netværk for etniske døve". DDL's program for 2008-11 har bl.a. som mål at gøre en indsats for etniske døve.
5. FDDBs Ungdomsprojekt: Indsats for unge piger med etnisk minoritetsbaggrund.
6. Foreningen for Stammere i DK: Tilbyder nye medlemmer med etnisk minoritetsbaggrund en mentor. Mentor er selv stammer og har rødder i Tyrkiet.
7. FNUG: Har udarbejdet handleplan for inklusion af etniske minoriteter,

herunder planlægger at lave en informationsstand sammen med Gigtforeningen i Bazar-vest, informationsmøde, ny brochure etc.

8. Gigtforeningen: Har udgivet DVD'en "Et godt liv med slidgigt" på fem sprog. Oplæg om Gigtforeningen i to indvandrerforeninger i samarbejde med projekt "Handicaporganisationer for alle – også etniske minoriteter". Informationsmøde om Gigtforeningen for 22 arabiske kvinder i Hillerød.
9. Landsforeningen Autisme: En frivillig er etnisk ansvarlig og har opstartet et pilotprojekt omkring inklusion af etniske minoriteter i Københavner/Frederiksberg kredsen. Har holdt et informationsmøde for forældre med etnisk minoritetsbaggrund. Etnisk ansvarlig har været bisidder for medlemmer med etnisk minoritetsbaggrund i forbindelse med møder i kommunen.
10. Landsforeningen af polio, trafik og ulykkesskadede: Er i gang med et forprogram i Rehabiliteringscentret som skal danne basis for en egentlig indsats for inklusion i foreningen. Alle kredse i foreningen har modtaget Dvd'en "Handicaporganisationer åbner muligheder". Har søgt om midler til at udføre et større projekt for inklusion af nye medlemmer med etnisk minoritetsbaggrund.
11. Muskelsvindfonden: Planlægger at sætte fokus på inklusion af etniske minoriteter i 2010.
12. SIND Ungdom: Er ved at udarbejde en mangfoldighedspolitik og planlægger tiltag i Lørdagsklubben (et mødested for unge sindslidende).
13. Ordblindeforeningen: Har været bisidder for nyt medlem med etnisk minoritetsbaggrund, planlægger et fokus.
14. Osteoporoseforeningen: Møde i Brabrand for etniske minoriteter om D-vitamin og knogler.
15. Spastikerforeningen: Planlægger møde for etniske minoritetsforældre til børn med cerebral parese.
16. Spastikerforeningens Ungdom: Har afholdt informationsmøde for unge etniske minoriteter med spastisk lammelse og deres forældre.
17. Ungdomskredsen: Har fået ungdomsleder med etnisk minoritetsbaggrund, planlægger tiltag.
18. DH-Rødovre: Arbejder på at få flere medlemmer med etnisk minoritetsbaggrund i kommunens handicapråd.
19. Handicappede Studerende og Kandidater: Har været rundt og informere om foreningen på skoler for unge med handicap.

Handicaporganisationer for alle
- også etniske minoriteter

Design/DTP : www.design-inc.dk